



İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

ŞUBAT 1974

SAYI 116

CİLT : 19

500 KURUŞ



POLYESTER **SIFAS** **NAYLON 6**

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 35 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.



İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; /çtimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

CİLT : XIX

SAYI 116

ŞUBAT 1974

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına Dr. Cemalettin ÖZABACI

Yazı İşleri Müdürü : Ayhan BERMEK

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

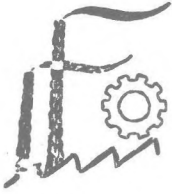
Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Petrol Krizinin İsviçre Ekonomisine Etkileri Celâdet MORALİGİL
6. Pazar Araştırmaları ve Anketler Ahmet ÖZPINAR
12. Avrupa Yatırım Bankası Dündar MURADOĞLU
15. Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azası ve Müdürlerin Sosyal Sigortar Karşısındaki Durumları T. Ahmet OĞUZ
19. Yeni Para Sistemlerine Doğru Uluslararası Para Reformu M. Mehpere SIRMABİYİK
23. Türk Ekonomisinde Çay Sorunu İlhan ERDOĞAN
30. Modern Depoculuk İ. Doğan KARGÜL



Petrol Krizinin İsviçre Ekonomisine Etkileri

Çeviren : Celâdet MORALIGİL

Petrol krizi 1974 yılında İsviçre'nin ekonomik gelişmesi üzerinde muhtemelen nasıl etki yapacaktır? Bu soruya cevap verebilmek amacıyla Schweizerische Bankgesellschaft önemli şirketler ve birlikler nezdinde bir anket düzenledi. Sorular, petrol bunalımından doğrudan doğruya etkilenen 16 branş üzerinde yoğunlaştırıldı. Bu branşların İsviçre'nin sosyal hasılasındaki payı tahminen % 25 ve tüm istihdam hacmindeki payı ise % 28 kaddır.

Verilen cevaplardan üç esaslı husus ortaya çıkmaktadır. Birincisi, petrol müşterileri fiyatının gelecekte ne kadar yükseleceği husu-

sunda güvensizlik; ikincisi, petrol fiyatlarının tekrar yükselmesinin sürüm ve kâr üzerindeki etkilerinden duyulan kaygı; üçüncüsü de, hiç olmazsa yakın bir gelecekte, üretimi ve istihdamı esaslı şekilde etkileyecek ölçüde bir petrol kıtlığının beklenmediğidir.

Isıtma için kullanılan petrolün pahalalanması büyük bir yükselişle tüketici indeksinde % 150 olarak gözükürken, petrol müşterilerinin yükselen fiyatları önce onlardan yapılan ön ve ara mamûllerin fiyatlarını etkileyeceğinden, tesirlerini tüketici indekslerinde sonra gösterecektir. Yakın Doğu bunalımının barışçı bir çözüme kavuşması ha-

linde dahi, Arap ülkeleri, petrol rezervlerinin mahdut olmasını ve monopolcu durumda bulunmalarını nazarı itibara alarak, aynı zamanda üretimi de azaltarak, petrol fiyatını alıcıların ekonomik bakımdan taşıyabilecekleri hududa kadar yükselteceklerdir. Bu bakımdan çeşitli petrol müşterilerinin fiyatlarının 1974 yılında en aşağı 1973 yılındaki boyutta artacağı beklenebilir. Bu varsayımdan hareket edilerek, petrol müşterilerini enerji veya hammadde olarak kullanan İsviçre endüstri dallarında, masraf düzeyinin, petrol nedeniyle tekrar % 3-4 artış göstereceği umulur. Aynı zamanda, masraf ve fiyat yükselmeleri ölçüsünde, petrolün, teknik ve ekonomik imkânlar çerçevesinde diğer enerji kaynakları ve hammaddelele ikâme edilmesi eğilimleri de artacaktır. Bu denli değişiklikler de doğal olarak bir hayli yatırımları zorunlu kılacak ve sonuç olarak önemli masraf yükselmelerini doğuracaktır. Bu nedenle, üretimin değiştirilmesine, önceleri mütevazı ölçüde ve sadece petrol müşterileri kıtlığının teşebbüsleri zorunlu çare olarak bu adımı atmağa mecbur ettiği hallerde, baş vurulacağı kabul olunabilir.

Petrol bunalımının, bundan etkilenen mamûller fiyatlarına ve tüketici fiyatları indeksine yapacağı etkiler çeşitli nedenlerle zor tahmin olunabilir. Birincisi, münferit

petrol müşterilerinin fiyat yükselmeleri, bunlardan etkilenen branşlarda çok farklıdır. İkincisi, petrolün sebebiyet verdiği masraf yükselmelerinin fiyatlara yansıtılıp, yansıtılamıyacağı ve hangi ölçüde olması gerektiği hususunda tamamen güvensizlik hüküm sürmektedir. Soru yöneltilen teşebbüsler ürünlerinin fiyatlarının % 8-10 kadar yükseleceğini beklemektedirler. Bununla beraber bu yükselme petrolden ziyade diğer masraf unsurları nedeniyle. Petrolden etkilenen branşlarda, petrolün sebep olduğu pahalılık tamamıyla fiyatlara yansıtılırsa, bu, 1974 yılında tüketici fiyatları indeksine tahminen % 1-1.5 kadar yansır. Isıtma için kullanılan petrolün pahalılaşmasından dolayı tüketici fiyatları indeksine ayrıca % 3-3.5 kadar bir yükseliş gelmektedir.

Diğer ülkelerin aksine, İsviçre'deki teşebbüsler petrol bunalımının çok müessir üretim ve istihdam politikası sorunları doğuracağını beklememektedirler. Bazı tehlikeler sadece mensucat ve giyim sanayiinde ve aynı şekilde otomobil ve otelcilik dalında mevcut gözükmektedir.

Çeşitli branşlarda ikâme imkânları mevcuttur. Örneğin sentetik elyaf yerine yün kullanmak gibi. Beklenenin aksine, petrol müşterileri kıtlığının üretim politikası ba-

kımından tehlikeli bir düzeye erişmesi halinde, tedarik zorlukları kısmen, oldukça yüksek stokların kullanılması ve kısmen de özel petrol tüketiminin endüstri lehine kısıtlanması suretiyle hafifletilebilir. Kişisel konfordan mı yoksa iş'ten mi vazgeçmek şeklinde bir alternatifin ortaya çıkması halinde, İsviçre halkının tercih edeceği, iş'in garanti olması şeklinde olacaktır. İkâme ve başka çareler imkânları bizde nispeten çoktur. Bununla beraber petrol ürünleri tüm tüketiminin takriben yarısı ev idarelerine isabet etmektedir.

Petrol kıtlığının üretim ve istihdam üzerindeki nispeten cüzî etkilerinin esas nedeni, İsviçre'nin önemli bir otomobil endüstrisine sahip olmamasıdır. Otomobil sanayii, özellikle binek otomobili sanayii, petrol bunalımından en fazla etkilenen sanayidir. İsviçre'de petrol bunalımından etkilenen branşlar İsviçre gayrı safi hasılanın dörtte birini meydana getirdikleri halde, Batı Almanya, Japonya ve Birleşik Amerika'da sadece otomobil sanayii gayrı safi hasılanın % 17-21'ini meydana getirmektedir. Petrol müştaklariyle çalışan diğer branşlar da nazarı itibara alınırsa, petrol bunalımının bu ülkelerde yuvarlak olarak sosyal hasılanın yarısını kapsadığı görülür.

Krizden etkilenen teşebbüsler

için esas sorun, petrol bunalımı dolayısıyla yükselen masrafların fiyatlara yansıtılıp, yansıtılamıyacağı, yansıtılabilmesi halinde, ne ölçüde olması gerektiğidir. Yükselen masrafların tümüyle yansıtılabilmesi halinde, sürüm ve kazanç petrol bunalımından etkilenmemiş sayılır. Buna mukabil İsviçre ekonomisi dolayısıyla kuvvetli bir masraf ve fiyat yükselmesini beklemek zorundadır. Yükselen masrafların teşebbüslerin kendileri tarafından taşınması halinde de onların kazanç durumu kötüleşecektir.

Soru yöneltilen teşebbüsler esas itibarıyla yükselen masrafların yansıtılabileceğinden kuşkuludurlar. Kötümserlik ilk plânda, tüketicilerdeki fiyat bilincinin oluşması, ekonomik gelişmenin geleceği hususunda artan güvensizlik ve bu meyanda kısıtlı para ve kredi politikasının masraf artışlarının yansıtılmasına mani olacağı ve bu suretle de kazanç durumunu kötüleştireceği korkusunda belirlenmektedir.

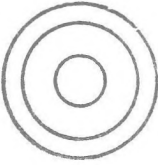
Sürüm ve Kazanç yönünden tehlikeli unsurlar memleket içinde az memleket dışında ise çoktur. Petrol bunalımının bütün dünyayı kapsayacağı, özellikle önemli sanayi ülkelerinde kriz şeklinde bir ekonomik gidiş oluşturacağı kabul olunursa, İsviçre'nin thracata dönük endüstrisi ve dolayısıyla tüm

İsviçre ekonomisi petrol bunalımından önemli düzeyde etkilenecektir. Dünya konjktüründeki genel bir durgunluk, dolayısıyla da İsviçre ihracat konjktüründeki bir durgunluk, İsviçre'de sadece petrol bunalımı şeklinde gözükmeyecek, bilâkis kalkınma ve istihdam politikası yönünden çok ciddi tehlikeler doğuracaktır.

Uzun süren bir petrol bunalımı ve onun ekonomik etkileri İsviçre konjktür politikasına çok büyük şekilde nüfuz edebilir ve karşıt gelişme eğilimleri oluşturabilir. Bir yandan artan müdahaleler kaçınılmaz hale gelirken, diğer yandan da petrol bunalımının arzulanmayan etkilerini karşılamak için mevcut

konjktür politikasıyla ilgili kısıtlama tedbirlerini gevşetmek zorunlu olur. Petrol bunalımı İsviçre'de türlü ekonomik ve konjktürel zorluklara rağmen 1974 yılında istihdam politikası yönünden ciddi pek az etki yapabileceği halde, petrol kıtlığının uzun vadeli etkileri, İsviçre'nin ekonomik, teknik ve sosyal yapısında esaslı değişiklikler oluşturacaktır. İçinde bulunduğumuz petrol bunalımı aynı zamanda insanoğlunun intibak yeteneğine ve mucitlik ruhuna bir meydan okuma niteliğindedir.

Schweizerische Bankgesellschaft'ın Ocak 1974 bülteninden çevrilmiştir.



Pazar Araştırmaları ve Anketler

Ahmet ÖZPINAR

A — PAZAR ARAŞTIRMALARINA TOPLU BAKIŞ

Bugün ekonomilerin büyümesi, sanayileşmenin gelişmesi ile pazar-Piyasa araştırmaları önem kazanmıştır. Zira müteşebbisin verimli çalışıp max. kâr elde edebilmesi için; optimum kapasitede çalışıp devamlı olarak ürettiği malları min. seviyede stok bulundurarak pazara sürebilmesi gereklidir. Aslında sıfır stokla çalışmak, bu verimliliğin teorik olarak en ideal şeklidir.

Min. stokla çalışıp pazara devamlı mal sürebilmek için; ürünün piyasasını önceden ve şimdiki du-

rumu ile iyi bilmek, talebi belirlemek veya bilmek gereklidir. Projeksiyonlar yaparak ilerdeki taleplerin ne olacağını tesbit, bu talebe göre yatırımları plânlama, ham madde kaynaklarını organize etmede, hemen talebin tesbitinden sonra gelir. Ancak bütün bu sayıların yapılabilmesi, öncelikle pazarın ve talebin tesbitine bağlıdır. İşte bu noktada Pazar Araştırmalarının önemi ve faydası kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Buna göre Pazar Araştırmaları genel olarak şu faydaları sağlarlar.:

1. Satışları arttırmak,
2. Maliyetler düşürmek,

3. Kâr haddini max. kılmak.

Bu faydaların yanı sıra Pazar Araştırmaları, problemlerin % 100 çözüm yolunu göstermezler. Ama Yöneticinin hata payının min.'a inmesine yardımcı olurlar ve alınacak kararlarda alternatifleri ortaya koyarlar. Bu nedenle yönetici piyasadaki gelişmeleri yakından takip edip, önemli gördüğü konuları öncelikle ele alabilir. Örneğin Piyasadaki gelişmelerden zamanında haberdar olarak, üretimini gereken şekilde ayarlar. Böylece işletme piyasaya intibakını arttırarak, hayatiyetini uzatmış ve devam ettirir olur.

B — PAZAR ARAŞTIRMA ÖZELLİKLERİ

Pazar araştırmalarının iş akışı genel olarak şu şekilde ortaya çıkar. :

1. Araştırmanın ana gayesi ve hedefleri hakkında Müdüriyet kararının alınması,

2. Bu gayeler için muhtemel araştırma yolları ve metotlarının tespiti ve değerlendirilmesi,

3. Araştırmanın kapsayacağı ana kitlenin tarifi,

4. Konu ve kitle hakkında mevcut bilgilerin derlenmesi,

5. Kullanılacak örnekleme metodunun tespiti, incelenmesi,

6. Araştırmanın adedi, süresi hesaplaması,

7. Maliyet hesaplamaları ve mukayeseleri,

8. Bilgi formunun taslak olarak hazırlanmasını,

9. Anketörler için iş tariflerinin hazırlanması,

10. Anketörlerin seçimi ve eğitimi,

11. Anket ve bilgi formu taslağı için ön araştırma yapılması

12. Bilgi formunun son şeklinin tesbiti,

13. Raporda kullanılacak tabulasyon ve koross tabulasyon formlarının tesbiti,

14. Araştırmanın başlatılması,

15. Cevapların ilk kontrolü, açık cevapların kodlanması,

16. Delgi, kontrol ve mekanik tabulasyon işlemlerinin tamamlanması,

17. Hataların araştırılması ve tashihi

18. İstatistik değerlendirilmenin yapılması,

19. Kati Raporun hazırlanması ve yazılması.

Bu iş akışının bazı bölümleri-

ni burada kısaca vermekte fayda var.

Genel olarak Pazar Araştırmalarının şu gruplar altında toplandığı görülmektedir :

1 — Pazarın karakteri üzerine yapılan araştırmalar yani Kalitatif Analizler. Bunlar genellikle tüketici araştırmalarıdır.

2 — Pazarın miktar gelişmesi üzerine yapılan araştırmalar yani Kantitatif analizler.

3 — Satış araştırmaları,

4 — Dağıtım araştırmaları,

5 — Reklâm ve sürüm araştırmaları,

6 — Ürün araştırmaları,

7 — Pazar rekabet durumu ve pazar gelişmesi üzerine yapılan araştırmalar.

Elde olmayan bilgileri toplamak için yapılan Pazar Araştırmaları, metotları itibariyle esas olarak üç tiptir. :

— Görüşme yani Mülâkat metodu,

— Gözlem yani müşahade metodu,

— Deneysel metod.

Görüşme yolu soru sorma ile yapılan anketler metodudur. Göz-

lem yolu ise daha kesin ve fiziki olayların tesbitidir. Deneysel yol ise genellikle mevcut çeşitli rakamlar üzerine çalışma olarak belirlir.

Burda günümüzde çeşitli hata ve yanıltmalarına rağmen en çok uygulanan bir pazar araştırma yolu Anketleri ele almak faydalı olacaktır.

C — ANKETLER

Pazar Araştırmalarında bir görüşme metodu olan anketler, büyük hazırlıkları gerektirirler, ve pazar araştırma faaliyeti içinde de küçük bir yer işgal ederler. Bu metoddaki ana problemler şunlardır :

1. Soruları hazırlamak,
2. Bilgi formunu tesbit etmek, tasnife hazır hale getirmek,
3. Anketi yapacak Anketörü yetiştirmek,
4. Anketi dökmek ve değerlemek,

Bilgi Formlarının yani Anketlerin hazırlanmasının üç safhada incelenmesini yapmak mümkündür. :

I. ANA TARİFLERİN TESBİTİ :

Bilgi toplama formlarının hazırlanmasında ilk elde; takip edilecek metot, elde edilmek istenen

bilgi ve anketörler incelenmeli ve tesbit edilmelidir. Takip edilecek metotlar seçiminde şunlardan birinin uygunluğuna karar verilmeli ve uygulanmalıdır. : Gözlem yolu, Telefon, mektup, mülâkat, bunların bir kombinasyonu.

Malumat nevi olarak da şu 5 tipi sıralamak mümkündür :

1. Kişilerin davranışları ile ilgili bilgiler.
2. Kişilerin fikir ve tutumları ile ilgili bilgiler,
3. Kişilik ve psikolojik özellikleri ile ilgili bilgiler,
4. Bilgi toplanılan konu veya kişiyi tarif eden özellikteki bilgiler,
5. Davranış ve tercihleri etkileyen güdülerini keşfedecek bilgiler.

II. BİLGİ FORMLARININ PLANLANMASI.

İyi düzenlenmiş bir bilgi formunun ana hatları itibariyle uyması gereken özellikleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır. :

- a. Ankete kolay cevap verilebilecek basit sorularla başlanmalıdır.
- b. Sorular mantıklı bir düzen takip etmelidir.
- c. İstenilen bilgi en kısa ve sade yoldan elde edilmelidir.

d. Özel sorular, bilgi formunun sonuna doğru sorulmalıdır.

e. Özeldpsikolojik testler, bilgi formunun sonunda bulunmalıdır.

f. Birbiri peşisıra aynı tertipte fazla soru sorulmamalıdır.

g. Anket bir-iki basit soru ile bitirilmelidir.

Soruların tertiplenmesi safhasında her şeyden önce soru tiplerinin tesbiti önemlidir. Zira çift seçimli, çok seçimli, serbest cevaplı, derecelendirme soruları olmak üzere 4 tip sorular vardır. Bilgi formunda bu sual tiplerinden hangisinin kullanılacağı da tesbit edilmelidir.

Bunun yanı sıra çok çok önemli olan bir diğer husus da, soruların ifade edilmesinde dikkat edilecek noktalardır. Bu ifade tarzı şartların şu şekilde sıralamak kabildir. :

- a. Sorular sadece basit, sarıh ve kolay anlaşılır olmalıdır,
- b. Abartmalı ve yersiz ibarelerden kaçınılmalıdır,
- c. Sorular tek bir konu üzerine eğilmelidir,
- d. Sıfatlara az yer verilmelidir.
- e. Soru ve cevaplar anlam taşımamalıdır,
- f. Cevap sınıfları, bütün ihtimalleri kapsamalıdır,

g. Bu sınıflar, herhangi bir etkilemeye sebep olmamalıdır,

h. Sorularda gereksiz olumsuz ibare kullanılmamalıdır,

i. Sorular tabii konuşma tarzında tertiplenmelidir,

i. Sorularda herhangi bir vurgu yapılmamalıdır.

Anketin başarılı olup olmaması bir noktada bilgi formunun sıhhat derecesine bağlıdır. Bu nedenle bu safhaya çok dikkat edilmesi gerekir. Ancak ne kadar sıhhatli olursa olsun Bilgi formları, seçilen nümuneye hemen uygulanmaz. Uygulanmadan önce muhakkak, bir deneme anketi yapılması elzemdir. Yapılan inceleme ve hazırlıklar ne kadar iyi olursa olsun, pratikte bazı aksaklıkları olabilir. Bu nedenle hazırlanan bilgi formu taslağı, çeşitli şartlarda bir ön denemeye tâbi tutulur. Daha sonra gerekli değişiklikler yapılarak, bilgi formunun son şekli tesbit edilir.

III. NÜMUNE TESBİTİ -ÖRNEK-LEME-

Hazırlanan Bilgi Formu kime uygulanacaktır? Pek tabii, seçilen nümuneye. Söz konusu nümune bazen binlerce kişide olabilir. Bu kişilerin sosyal ve kültür seviyeleri farklı farklı bulunabilir, soru sorma ve cevap alma şartları değişik olabilir. Bu nedenle nümuneyi yani

örneği iyi seçmek, iyi tarif etmek, özelliklerine göre miktarını tesbit etmek gereklidir.

Ana kitle büyük olduğu zaman, alınacak örnek de aynı oranda büyük olacak demek değildir. Kitlenin büyüklüğü belli bir seviyeden sonra örnek adedini çok az miktarda etkiler. Zira alınacak örnek adedi, ana kitlenin büyüklüğünden çok, kitlenin dağılımına bağlıdır. Çünkü homojen bir kitleden alınacak örnek adedi, homojen olmayan bir kitleden alınacak örnek adedinden daha az olacaktır.

Bu konuda örnek sayısı için gerekli formül olmasına rağmen belirli artı-eksi % oranları için, değişen ana kitle sayılarına göre örnek sayısını bildiren tablolarda vardır.

IV. RASTLANAN HATALAR.

Gerek anket ve gerekse o yoldan Piyasa Araştırmaların da rastlanan hataları genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz. :

a. Araştırma gayesinin kesin olarak tesbit edilmemesi,

b. Araştırmayı gayeden uzaklaştıran ek şart ve taleplerin bulunması,

e. Bilgi formunun iyi hazırlanmaması,

d. Araştırma metoduna uygun

olmayan bilgi formu kullanılması,

e. Ana kitlenin tam tarif ve tesbit edilmemesi,

f. Anketörlere eksik talimat verilmesi,

g. Tecrübesiz anketör kullanılması,

h. Geç cevap verenler, hiç cevap vermeyenlerin olması,

i. Bilinçli veya bilinçsiz yanlış cevap verenlerin bulunması,

i. Anketör hatalarından ileri gelen yanlışlar,

j. Araştırma talimatının yanlış olması,

k. Yanlış tabulasyon planları,

l. Kodlama ve hesaplama hataları,

m. Sonuçları değerlendirme hataları.

D — SONUÇ :

Genellikle rekabetin yanısıra

gerekliliği hissedilen Piyasa Araştırmalarında etüde etki eden; piyasa zihniyeti, tüketici özellikleri -cinsiyet, yaş, adet, tahsil v.s.- ekonomik gruplar, gelir dağılımı vb. gibi hususlar faydalı olma yolundaki araştırmaları belirli yönlemlere çekerek yanlış neticelere götürürler. Halbuki doğru neticeler veren pazar araştırmaları, piyasa gelişmelerinden yöneticileri zamanında haberdar ederek, üretim ayarlaması, üretim maliyetlerinde tasarruflar, ürün geliştirme ve o yoldan işletmeyi geliştirme, hayatıyenini uzatma olanakları sağlarlar.

Faydaların çok olmasına rağmen Pazar Araştırmaları; hatalı hazırlanma, uygulanma ve değerlendirme neticesinde, pek çok yanlış kararlara sebebiyet verdirebilecek bir metottur. Bu nedenle bu tür araştırmaların iyi ve titiz bir şekilde hazırlanması, dikkatle uygulanmaya konulması, eğilimler göz önünde bulundurularak değerlemeye gidilmesi ve raporlanması gerekir.



Avrupa Yatırım Bankası

Çeviren : Dündar MURADOĞLU

Genel Veriler :

Avrupa Yatırım Bankası, 1 Ocak 1958 de yürürlüğe giren ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşunu sağlayan Roma Anlaşması ile meydana gelmiştir.

Adı geçen Banka, Topluluk içinde ve kamu hukukuna tâbi, bağımsız bir kuruluş olup ikâr amacı gütmemektedir.

Bankanın esas görevi Ortak Pazar'ın dengeli kalkınmasına katılmaktır.

Banka bu maksatla, uzun vâdeli ödünçler veya teminatlar vermek suretiyle girişimleri, ülkelere

ait ortaklaşmaları veya finansman kuruluşlarını, az gelişmiş veya biçim değiştirmiş veya Avrupanın ortak çıkarlarına cevap veren bölgelere yapılan faydalı değerlendirme yatırımlarını finanse etmektedir.

Avrupa bankasının üyeleri Topluluğun üyesi bulunan ülkelerdir. 1972 faaliyet devresi içinde söz konusu olan kurucu üyeler şunlardır: Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda. 1 Ocak 1973 ten itibaren Danimarka, İrlanda ve İngiltere de Bankanın üyeleri olmuş bulunmaktadır. Bunların da katılmalarıyla Bankanın müseccel sermayesi 2,025 milyar hesap birimine yükselmiştir.

Banka, çalışmalarını sürdürmek için, üye Devletlerin sermaye piyasalarından ve diğer ülkelerden lüzumlu kaynakları istikraz etmektedir.

Bankanın, başlangıçta Avrupa Ekonomik Topluluğu üye devletlerinin topraklarıyla sınırlı olan faaliyet sahası, yakınlaşma anlaşmaları çerçevesi içinde gittikçe genişleyerek, Yunanistana, ortak on sekiz Afrika devletine ve Madagaskara, diğer bazı ülkelere ve denizaşırı memleketlere, hattâ Türkiye'ye kadar yayılmıştır. Bu ülkelerde Banka, olağan ikrazlarından başka, Özel Kesim çerçevesi dahilinde ve özel koşullara göre, vekâleten ve üye devletlerin hesabına veya Avrupa Ekonomik Topluluğu dışında da (özel muameleler) işbirliğinde bulunmaktadır.

Aracılık Koşulları :

Bankanın öz kaynaklarından yapılan ikrazlar ve bunların teminatı (olağan işlemler), Roma Anlaşmasının 130 ncu maddesindeki şartlara veya hukuki şekilleri ne olursa olsun, özel veya kamu girişimleri kadar kamusal ortaklaşmaların işbirliği anlaşmalarına muhatap projelerin finansmanı için tahsis edilebilir.

Finanse edilen yatırımların ya Topluluğun üyesi bir devlette, ya da ortak bir devlette veya ülkede

bulunması lâzımdır. Bir ödünç verilmesi ödünç alanın milliyetine bağlı bulunmamaktadır.

Bankanın ikrazları, projelerin kendilerine özgü fonlarının ve diğer kaynaklardan meydana gelen imkânların tamamlayıcısı olarak, ancak bir kısım masrafları finanse edebilmektedir. Banka sabit kıymetlere ait masrafların nadiren % 40'ndan fazlası için ödünç vermektedir.

Genellikle Bankanın aracı olarak karıştığı işler, 2 ilâ 16 milyon hesap birimi arasında bulunmaktadır. Bugüne kadar bu işler 30 milyon hesap biriminin geçmemiştir.

Banka, belli bir projenin gerçekleşmesi için ikrazlarını, ya bir teşebbüse veya bir kamusal ortaklaşmaya (doğrudan doğruya ödünç verme), ya da uzman bir mali kuruluşa (dolaylı ödünç verme) tahsis edebilmektedir.

Genel olarak Banka, sadece belli girişimlerin gerçekleşmesi için ödünç vermektedir; bununla beraber o aynı zamanda her hal için Bankanın ayrı ayrı onayını aldıktan sonra küçük ve orta çaptaki sınıai yatırımlara kesirli tutarlarla ikrazatta bulunan (toptan ödünç vermeler üzerinden ayırmalar) mali teşekküllere de «toptan ikrazlar» yapmaktadır.

Bankanın finansman sözleşmeleriyle bundan faydalananlar lehine ve müstakrizin milli parasının karşılığı yazılı krediler açılmaktadır. Banka ikraz ödemelerini, ödünç alanların kabul etmek istedikleri paralar hakkında bilgi aldıktan sonra, kendisinin fiili disponibilitelerinin gösterdiği değişikliğe göre tayin ettiği çeşitli paralarla yapmaktadır.

Verilen ödünçlerin faiz haddi Yönetim Kurulu tarafından tespit edilir. Şu kadar ki Avrupa Bankası ikrazlarını Topluluk içinde ve dışındaki sermaye piyasalarından aldığı ödünçlerle finanse etmektedir ve hiç bir kâr amacı gütmemektedir; ikrazlarının faiz haddi mali piyasalarda işlem gören ortalama faiz hadlerine yakın bulunmaktadır. Her ikraz muamelesine tatbik edilen faiz haddi sözleşmenin sona erdiği tarihte cari olan faiz haddidir; bu husus daha sonra tekrar gözden geçirme konusu olmamaktadır. Bu had ödenen paraya ve projenin yer aldığı devlete bağlı değildir. 1973 nisanındaki faiz haddi, ikraz süresi 9 yılı geçmediği halde, yıllık % 7,375 ve ödünç verme süresi bun-

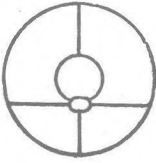
dan fazla olduğunda ise senevi % 7,75 idi.

İkrazların süresi (sınai projeler için genellikle 8 ile 12 yıl, alt-yapı projeleri için 20 yıla kadar) ve rambursmanın tehiri muhtelif projelerin arz ettikleri özelliklere uy-durulmuştur.

Banka verdiği ödünçleri ya bir devlet teminatı, ya da diğer yeterli garantilerle sınırlamıştır.

Bankanın Türkiyedeki, ortak on sekiz Afrika devleti ve Madagaskar ile denizaşırı ülkelerdeki aracılık koşulları çeşitli yakınlaşma anlaşmaları düzenlenmek suretiyle yönetilmektedir.

Avrupa Yatırım Bankası ile temas sağlamaya istekli olan girişimler, ülkelere ait ortaklaşmalar veya mali kuruluşlar doğrudan doğruya Bankanın idare merkezine veya onun İtalyada, Romadaki şubesine, bu memlekette mevzileşmiş bulunan projeler için başvurabilirler. Avrupa Bankasına aynı zamanda bu teşebbüsün ifa ettiği mutlak bankacılık hizmetleri dolayısıyla de yaklaşmak mümkündür.



Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Azası ve Müdürlerin Sosyal Sigortalar karşısındaki durumları

T. Ahmet OĞUZ

Anonim Şirketler 672 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 317 maddesinde belirtildiği «Anonim Şirket İdare Meclisi tarafından idare ve temsil olunur» gibi Anonim Şirketlerin sadece İdare Meclisi tarafından idare ve temsil olunacağıdır. 672 sayılı Türk Ticaret Kanunun 319. maddesinde «Esas mukavelede idare ve temsil işlerinin idare meclisi azaları arasında taksim edilip, edilmeyeceği ve taksim edilecekse bunun nasıl yapılacağı tesbit olunur. İdare meclisinin en az bir azasına şirketi temsil salâhiyeti verilir.

Esas mukavele ile temsil sa-
ni veya bazılarını idare meclisi aza-

sı olan murahaslara veya pay sahibi olmaları zaruri bulunmayan Müdürlere bırakabilmek için Umumi Heyete veya İdare Meclisine salâhiyet verilebilir. Bu gibi kayıt bulunmadığı takdirde 672 Sayılı Türk Ticaret Kanunun 317. maddesindeki hüküm tatbik olunur.

Bu maddeden de bu idare ve temsil görevinin meclisin bütün üyeleri veya bir kısım üyeleri tarafından ifa olunması hususunda görev bölümü yapılabileceğini; 672 Sayılı Türk Ticaret Kanunun 333. maddesinde belirtildiği gibi «Aksine esas mukavelede hüküm olmadıysa takdirde İdare Meclisi aza-

larına her toplantı günü için bir ücret verilir. Ücret miktarı, esas mukavelede tayin edilmemişse Umumi Heyetçe tayin olunur.» Bu maddeden de anlaşılacağı gibi İdare Meclisi üyelerine bu görevleri dolayısıyla ücret verilebileceğidir. (Huzur hakkı)

672 Sayılı Türk Ticaret Kanunun 342. maddesinde «Şirket muamelelerinin icra safhasına taallük eden kısmı, esas mukavele veya Umumi Heyet veya İdare Meclisi kararıyla idare meclisi azası olmayan veya ortaklardan olmayan bir müdüre tevdi edildiği takdirde, müdür, kanun veya esas mukavele yahut işgörmeye şartlarını tesbit eden diğer hükümlerle yükletilen mükellefiyetleri, gereği gibi veya hiç yerine getirmemiş olması halinde idare meclisi azasının mevcudiyetlerine ait hükümler gereğince, şirkete, pay sahiplerine ve şirket alacaklarına karşı mesul olur. Bu esasa aykırı bir şartın, esas mukaveleye konması ve müdürün, idare meclisinin emri ve nezareti altında bulunması mesuliyeti bertaraf etmez». Bu madde şirket muamelelerinin icrası safhasına taallük eden işlerin ifası için idare meclisi üyelerinden veya şirket ortaklarından yahut şirket dışından bir Müdür tayin edilebileceğini amirdir.

Yukarıda bahsedilen kanun hü-

kümleri gereğince Anonim Şirketlerde :

1 — Şirketi temsil ve idare

2 — Şirket muamelelerinin icrası safhasına taallük eden işler olmak üzere, birbirinin tamamlayıcısı olmakla beraber, mahiyetleri itibarı ile farklı işler mevcut bulunmaktadır.

Bunlardan şirketi idare ve temsil görevi başkaları tarafından yapılması mümkün olmayan, kanunla mühasıran idare meclisi üyelerine tevdi edilmiş bir görevdir.

Bu itibarla, idare meclisi üyelerine bu görevin ifası sırasında şirket Tüzel Kişiliği ile arasında bir akdi münasebetten bahsetmeye ve dolayısı ile bu üyelerin kanun ile kendilerine ait bir görevi yerine getirmeleri dolayısı ile sigortalı sayılmalarına imkân bulunmamaktadır.

İkinci kısım işler ise kanunda, belirli kimselere tevdi edilmiş işler olmayıp, şirket ortaklarından veya şirket dışında herhangi bir kimseye müdür sıfatıyla yaptırılacak şirket muameletinin icrası safhasına taallük eden görevler olduğuna nazaran, şayet idare meclisi bu kabil işleri ücret karşılığında yükleniyor iseler, ortada ihtiyari ve başkasına ücret karşılığı ifa ettirilecek bir işin idare meclisi üyelerine

yaptırılması gibi akdi bir münasebetin mevcut olduğu ve dolayısı ile bu kabil işleri gören, üyelerin sigortalı sayılması gerekmektedir.

Bir Anonim Şirkette idare meclisi azası ve murahhas aza olmak sıfatıyla ücret alındığı durumlarda bu şahısların sigortalı addedilmemesi gerekmektedir. 672 Sayılı Türk Ticaret Kanunun 333. unu maddesi gereğince ancak bir (A) Anonim Şirketinin İstanbul'daki iş yerinin müdürlüğünü tedvir edeceğine dair herhangi bir meclis kararı ile Genel Müdürlük görevinde ifa ettiği ve bu görevinden dolayı da ücret aldığı şirketin ana sözleşmesinin (...) maddesinde de idare meclisi başkanı (B) nin ortaklık murahhas azası sıfatı ile şirket ile ilgili bilcümle muamele ve tasarrufları ihraç ve idari konularda karar alıp, aldığı kararları icra ve infaz etmeğe yetkili ve görevli olduğu kararlaştırılmış olupta yukarıda izah edilen görevi itibari ile bir ücret alıyor ise, Müdürlük görevi şirket muamelâtının icrası safhasına taallük eden bir görev olduğu nazara alınarak, mezkûr şahsın Genel Genel Müdürlük görevinden dolayı sigortalı sayılması lâzım gelmektedir. Çünkü Şirket hükmî şahsiyeti ile arasındaki münasebet bir hizmet akdine isinat edeceğinden, bu takdirde ortağın tamamen üçüncü şahıs sıfatı ile kendilerine tevdi

edilen bir vazifeden dolayı sigortalı sayılması gerekmektedir.

Bir örnek verecek olursak:

Bir Anonim Şirketin ortağı olup, kâra iştirak etmek suretiyle şirkete ait inşaatların şantiye şefliğini yapan bu ortak, inşaat şefliği vazifesinden dolayı şirket ile arasında akdi bir münasebet mevcut olduğu cihetle sigortalı sayılması gerekmektedir.

Anonim Şirketlerde Şirketi Temsil ve İdari Görevi başkaları tarafından yapılması mümkün olmayan, kanunla münhasıran idare meclisi üyelerine tevdi edilmiş bir görevdir. Bu itibarla idare meclisi üyelerinin bu görevin ifası sırasında, şirket tüzel kişiliği ile aralarında bir akdi münasebetten bahsetmeye ve dolayısıyla da bu üyelerin kanun ile kendilerine ait bir görevi yerine getirmeleri sebebi ile sigortalı sayılamıyacaklardır. Çünkü Anonim Şirketlerde idare meclisi üyelerinin, şirketin tüzel kişiliği ile münasebetleri kanuna müstenit olup, akdi bir mahiyet taşımadığından sigortalı sayılamıyacaklardır.

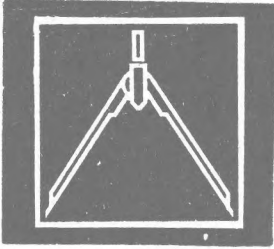
Anonim Şirketlerde ortakların almış olduğu huzur hakkı paraları da Sosyal Sigorta primine esas kazanç matrahı teşkil edemiyeceğinden, alınan bu paralardan sigorta

primi kesilemez.

a) Yine Anonim Şirketlerde Müdür olan ortağın dağıtılan temettülerden almış olduğu hissenin Sosyal Sigortalar primine esas kazanç matrahı teşkil edeceğinden

sigorta primi kesilecektir.

b) Anonim Şirketlerde ortaklara dağıtılan temettü hisselerinin Sosyal Sigortalar primine esas kazanç matrahı teşkil etmiyeceğide aşikârdır.



Yeni Para Sistemlerine doğru Uluslararası para reformu

M. Mehpere SIRMABIYIK

Uluslararası ödemeler sistemi ve moneter ilişkiler açısından dünya ekonomisi, son üç yıldır, yeni gelişmelere sahne olmaktadır. 1944 yılında Bretton Woods'ta kurulmuş ve yirmi beş yılı aşkın bir süreden beri dünya ekonomisinin gereklerine uygun bir biçimde uygulanma sahası bulmuş olan altın kambiyo sistemi, bu sistemin esaslarından biri olan «doların altına çevrilebilme» olanağının, 1971 yılında, kaldırılması ile işlemez hale gelmişti. Dolar-Altın ilişkisinin kopmasının nedenleri, uluslararası rekabet şartlarının giderek serbest piyasalı ekonomiler lehine gelişmesi, egemen ekonomi durumundaki A.B.D.'nin,

son yıllarda, dış harcamalarının artması, dışa dönük sermaye akımlarının devamlı gelişmesi ve dış ödemeler dengesi açığının büyük nispetlere varması, şeklinde özetlenebilir. Doların altına konvertibilitesinin kaldırılmasından kısa bir müddet sonra, varılan «Smithsonian» anlaşması gereğince, 18 Aralık 1971'de dolar % 7,9 oranında devalüe edilmiş ve başlıca güçlü paraların pariteleri ayarlanmıştır. Dünya paralarını yeni bir düzeyde parite istikrarına kavuşturmayı amaçlayan Smithsonian anlaşmasının getirdiği diğer önemli unsur, altın kambiyo sisteminin ikinci önemli dayanak noktası «sabit pa-

riteler esası» dahilinde kabul edilmiş olan azamî % 1 oranındaki dalgalanma marjının, paritenin her iki yönünde % 2,25 olmak üzere, toplam % 4,5'e çıkarılması kararı olmuştur.

Ancak bu yeni düzenlemeler, uluslararası para sisteminde beklenen neticeyi vermemiş, uluslararası parasal ilişkilerde köklü bir reform zorunlu bir hal almıştır. 1972 yılı Eylül ayında Para Fonunun yaptığı toplantıda karşılıklı görüşler ortaya atılmış, para reformu ile ilgili çalışmalar 20 ülke temsilcilerinden kurulu bir gruba havale edilmiştir.

1973 Eylül sonunda, 20'ler komitesinin Nairobi toplantısı sonrası yayınlanan yeni para sisteminin taslağı, parasal reformun genel eğilimlerini belirlemektedir. Bu taslağa göre, özel çekme haklarının (SDR), dolar yerine, parasal sistemin mihrini teşkil etmesi ve mahiyetinin değiştirilerek, direkt olarak, kalkınmaya yardım amacına tahsis edilmeleri düşünülmektedir. Altının tedricî demonetizasyonuna (ödeme aracı olmak vasfını yitirme) devam edilecek, altın, sabit para değerini ve değer ölçüsü olma fonksiyonunu kaybederek, rezerv aracı olarak daha çok önem kazanacaktır.

Yeni sistemin işleyişinde, U-

luslararası Para Fonunun (IMF) rolü ve yetkilerinin genişletilmesi öngörülmekte, intibak mekanizmasına zorlayıcı bir şekil verme ve bu baskının öncelikle ödemeler dengesi fazla veren ülkelere uygulanması düşünülmektedir. Şöyle ki, IMF, ödemeler dengelerinin açık ve fazlalarını takip edecek, hatta gerektiğinde, bu açık ve fazlaların giderilmesi için tavsiyelerde bulunabilecektir. Bu tavsiyelerin tatbiki için de baskı vasıtalarıyla teçhiz edilecektir. Tavsiyelere uymayan bir ülkede rezervler belirli bir haddin üzerine çıkarsa, bu ülke, bu kısım, IMF nezdindeki bloke bir hesaba aktarmak ve hatta rezerv fazlası üzerinden artan oranlı bir komisyon ödemek durumunda bırakılabilecektir.

Değişim hadleri hususunda ikili bir uygulama düşünülmektedir; yani değişim hadleri sabit aynı zamanda ayarlanabilir olacaktır.

Öngörülen müdahale sistemi, halen Avrupa paraları değişim hadleri için uygulanan yılan prensibi üzerine oturtulacaktır. Rezerv sisteminde de köklü değişiklikler öngörülmektedir. Altının rolü sınırlandırılacak, SDR'nın rolü çok artacaktır. Altının serbest piyasada, piyasa fiyatlarıyla işlem görmesi, altının sabit para fiyatını dolayısıyla değişmez değer ölçüsü olma fonksiyonunu yitirmesi demek olaca-

ğından, demonetizasyonuna doğru yeni bir adım olacaktır. Ancak fiyatının artışı, rezervler toplamı içinde altının payının o nispette artışı anlamını taşımaktadır.

SDR ise şimdiye kadar belirli bir altın ağırlığı ile ifade edilir ve altın garantisiyle mücehhez iken, gelecekte, bu bağlantı kopacaktır. Tedavül aracı rolünden başka, en mühim rezerv aracı olması, likit karakterinin yanısıra, belirli bir faiz oranı ile teçhiz edilerek, diğer rezerv araçlarına nazaran daha cazip hale getirilmesi düşünülmektedir.

SDR'nin bileşimi, ya bir seri kuvvetli ve zayıf paraların veya sadece kuvvetli paraların tartılı ortalamasına istinat edecektir. Bu tür bir «pota sistemi» SDR'nin tek bir paraya bağlılığı durumunda meydana gelebilecek çok bariz dalgalanmaları hafifletmeyi amaçlamaktadır.

Böylece, SDR, şimdiye kadar, tamamlayıcı rezerv aracı iken, diğer rezerv araçlarını ikame edecek, IMF, şimdiye kadar, altın kabul edebildiği her yerde, genel hesabı aracılığıyla, SDR kabul edip, kullanabilecektir.

Aynı zamanda, SDR sistemine dahil ülkelerin, SDR ve kalkınmaya yardım arasında bir bağlantı kurmaları beklenmektedir. Bu da sa-

nayileşmiş ülkeleri, uluslararası nitelikteki ek gelirlerinin büyük bir kısmını, kalkınmaya yardım amacına yöneltmeye mecbur kılmak şeklinde düşünülmektedir.

20'ler komitesinin 17-18 Ocak 1974 günleri Roma'da yapılan toplantısında ise, başta petrol olmak üzere temel hammaddelerdeki aşırı fiyat artışlarının dünya ekonomisi ve ödemeler dengelerindeki etkilerinin çok büyük olacağı, bu nedenle, belirli anlaşmalara varılmadıkça, para reformunu gerçekleştirmeye olanağı olmadığı saptanmıştır.

Daha Nairobi görüşmeleri sırasında petrol üreten ülkeler ile itibak ve konvertibilite yöntemleri hususunda özel anlaşmalar yapılması ihtiyacı doğmuştu. Artan petrol fiyatları ile, bu ülkeler ödemeler dengelerinde mühim artıklar birikeceği nedeniyle bu konuya eğilmek zarureti hasıl olmuştu. Değişim hadleri artışı, ithalatçı ülkeler paralarıyla ifade olunan petrol fiyatlarının yeniden yükselmesi neticesini doğuracaktı. Dolayısıyla, uluslararası para sistemini, petrol üreten ülkelerde, kısa vadede birikecek muazzam meblâglardan doğacak tehlikelerden koruyacak başka çareler bulmak gerekmektedir. Bu nedenle, sanayi ülkeleri menşeli petrol üreten ülkeler ithalatını artırmak veya artan varlıklarını

uzun vadeli dış yatırımlara yöneltmek alternatifleri düşünülmüştü.

Roma konferansında, dünyayı etkisi altına alan petrol sorunu ve belli başlı rezerv paraların dalgalı kurda oluşu nedeniyle, reformun ana gayelerinden biri olan istikrarlı fakat ayarlanabilir pariteler sisteminin uygulanması mümkün olmayacağından, şartlar normale dönmüncüye kadar geçecek olan ara dönemde uygulanmak üzere iki ilke kararına varılmıştır. Birinci karara göre, SDR, uluslararası para birimi olacak, bileşimine, IMF istatistiklerine göre, dünya ticaretinde en az % 3 oranında kullanılan 9 rezerv para girecektir. 1972 rakamlarına göre bu paraların ağırlıkları : ABD \$'da % 21,8; DM'da % 17,4; FF'da % 10,7; £'de % 10,5; Yen'de % 10,5; Kanada \$'da % 8,3; Liret'de % ,6; Florin'de % 6,9 ve FB'de % 6,3'dür.

Yeni tanım ile, SDR, eskiden altına has olan, para ünitesi, rezerv aracı olmak ve uluslararası mahsuplarda kullanılabilmek gibi üçlü fonksiyonu nezdinde toplayabilecekleri yolundadır.

Moneter ilişkiler yönünden uluslararası düzeydeki gelişmeler devam ederken, Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye ülkeler, döviz kurlarının devamlı değişmelerine karşı, gerek borç alanları, gerek borç verenleri korumak amacıyla, yeni bir para ünitesi ihdas etmişlerdir. Paraların değişim hadlerindeki dalgalanmalar, sermaye arayanları olduğu kadar verenleri de zor durumlara düşürmesi, yatırımcıları tek bir dövize bağlı kur değişikliği risklerini, meşru yollarla bertaraf etmeye yöneltmiştir. Bu konuda, istikrar sağlamak amacıyla, AET dövizlerini kombine eden yeni bir para ünitesi olan EURCO ortaya atılmıştır. EURCO herbiri AET üyesi 9 ülkenin millî paralarıyla ifade olunan 9 değer toplamından teşekkül etmektedir. Bu değerler, 9 paranın daha sonraki gelişmeleri ne olursa olsun, sabit kalacak ancak bileşkenlerinden biri veya diğeri ile ifade edilen EURCO değeri ve bileşkenlerin EURCO toplam değeri içindeki yüzde oranları, değişim hadlerinin fonksiyonu olarak, hergün değişecektir.

Türk Ekonomisinde Çay Sorunu

Asis. İlhan ERDOĞAN

Yeni çay mevsiminin açılması- na az bir zaman kala yapılan incelemeler çay sorunumuzun önemini koruduğunu göstermektedir. Yıllardan beri çeşitli meselelerle karşı karşıya olan çay ekonomimizin durumunu açıklığa kavuşturmak için bir araştırma yapıp okuyucularımıza sunmak istedik. Bu yazı serisi çay ekonomimizin çeşitli yönlerini ortaya koyma dileğiyle hazırlanmıştır. Açıklamaların daha tutarlı olmasını sağlamak için de, çayın ta-

rihçesi ve işlenme süreci hakkında kısa bilgi verilmiştir.

Çayın Tarihçesi :

Bazı rivayetlere göre M. Ö. 2733 senesinden beri kullanılmaktadır. Çinliler çayı kendilerinin bulduklarını ileri sürerken, Hintliler de çayı ilk defa kendilerinin kullandıklarını kabul ederler. Anavatani Asya'nın güneydoğu kısmı, büyük bir ihtimalle Hindistanın Assam bölgesi olan çay, aslında tropikal bir bitkidir. Çay bitkisinin gelişip mahsül verebilmesi için yetiştirildiği yerde yılın her ayında hava sıcaklığının 18-20 derece olması gerekir. Fakat çay bundan daha soğuk olan bölge-

- (1) A. Türkoğlu, Gıda Maddeleri, İskender Matbaası, İstanbul 1965. s. 162

lerde de yetişmekte, hattâ gelişmiş çay ağaçları -4 dereceye kadar olan soğuklara da dayanabilmektedir. Çay ziraatinin yapılacağı yerlerde havanın rutubet derecesi de önemlidir. Fazla rutubetli yerlerde üretilen çayın kalitesi daha iyi olmaktadır (1).

Türkiye'de

1878 de Japonya'dan getirilen tohumların ekilmesiyle çayın yurdumuzda tarımına başlanmıştır. O tarihlerde ekilen tohumlardan başarı elde edilemediği gibi ekimin nerele yapıldığı da tesbit edilememiştir.

Çayın yurdumuza gelmesi için ilk ciddi çalışma 1913 senesinde yapılmıştır. 1924 yılında Rize vilâyetinde çay yetiştirilmesine dair 407. sayılı kanun çıkarılmıştır. Çay ziraati çiftçiye öğretilip olumlu netice alındıktan sonra bu ziraati geliştirmek amacıyla 27 Mart 1940 da 3788 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bu

(2) Muzaffer Daysal, Yurdumuzda Çay Sanayii, Faik Paran Matbaası, s. 8.

kanunla köylüye dekar başına 60 TL. verilerek çay ekimi desteklenmiştir. 1951 de çıkarılan yeni bir kanunla çiftçiye verilen dönüm başına 60 lira 100 TL. sına çıkarılmıştır.

Yurdumuzda çay üretim alanı, Doğu Karadeniz Bölgesinden batıya doğru bir şerit halinde, Sovyet Hüdudundan başlayarak Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu iline kadar uzanır (2).

Türkiye'de çay üretimi her ne kadar beş ilde yapılıyorsa da gerek çay üretimi (toplam üretimin % 80,30 u), gerek çay ekim sahası (% 62) ve gerekse çay üretici sayısı (% 58,3) itibariyle çay tarımında en önemli yeri Rize almaktadır. Rize'yi Trabzon ve Artvin illeri izlemektedir. İllerimizin çay ziraati bakımından yerini belirtmek için her ilin yaş yaprak üretimi ve işçi sayısını toplu olarak verdiğimiz zaman Rize'nin çay ekonomimizdeki durumunu daha iyi olarak görmek mümkündür. Buradaki hesaplar 1970 yılı rakamlarına göre yapılmıştır, 1971-73 yıllarında da oranlar itibariyle fazla bir değişme olmamıştır.

İller	Yaş yaprak üretimi (Bin Ton)	Toplam üretim içindeki Yüzdesi	üretici sayısı	Toplam üretici içindeki yüzdesi
Rize	123 137	80,30	75 586	57,88
Trabzon	18 015	11,74	31 461	24,08
Artvin	11 073	7,22	11 571	8,85
Giresun	1 033	0,67	11 247	8,61
Ordu	72	0,04	755	0,58

Çay Ekim Alanı :

Çayın yurdumuzda ekilmeye başlanmasından sonra alınan teşvik tedbirleri ve hükümet desteğiyle kurulan çaylıkların ekiciler tarafından benimsenmesiyle çay ekim alanı süratle genişlemiştir. 1934 yılında 4 dekar olan çaylık alanımız, 1935 de 10,5 dekara, 1950 de 9 895 dekara ulaşmıştır. 1961 yılında resmi kayıtlara göre 135 000 dekar olan çaylığımız, 1970 yılında 250 000 dekar olmuştur. Görüldüğü gibi çay ekiminin önem kazanmasıyla çaylık alanımız süratle artmıştır. Ayrıca bu rakamların resmi kayıtlara dayandığını düşünün, çaylık alanımızın daha geniş olduğunu söyleyebiliriz. Bu süratli genişlemenin bazı olumsuz yönleri olmuştur. Kontrolsüz olarak genişleyen çaylıkların çoğalması, çay ekimine elverişli olmayan bazı alanların çaylık haline getirilmesi üretilen çayın kalitesinin kısmen de olsa bozulmasına yol açmıştır. Çay ekim alanlarının genişlemesinin hızlı olması, çay fabrikaları ve çay atölyelerinin işleme kapasitesinin aynı süratle genişleme sağlayamaması, yaş çay üreticilerinin baskısının artması gibi etkenler çay kalitesinin bozulmasına yol açtığı gibi, günümüzde tam anlamıyla beliren çay sorununun doğmasına da yol açmıştır.

Çay'ın İşlenmesi :

Çay sorununuzun tahlil edile-

bilmesi için çayın işlenmesi hakkında kısa bilgi vermemiz gerekir. Yaş çay yaprağının tarladan alınıp paketleme fabrikasına varmasına kadar dört safha geçirmesi gerekmektedir.

Topım : Yaş çay mahsulü, bitkisinin gelişme devresi boyunca toplanır. Türkiye'de Mayıs, Temmuz, Ağustos aylarında ürün çok, Haziran, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında ise azdır. Bu dönemde bitki 3-5 sürgün yapar. Sürgünler baş parmak ve işaret parmağı arasına sıkıştırılarak toplanırlar. Özellikle tepe tomurcuğu ile ilk üç yapraklı filizlerin toplanmasına dikkat edilir (3).

Soldurma : Yapraktaki su miktarını azaltarak, yaprağın kıvrılmaya uygun hale gelmesi için yapılır. Eski tip fabrikalarda raf sistemi ile yapılan soldurma işlemi yeni tip fabrikalarda tekne sistemi ile yapılır.

Kıdırma : Yapraktaki hücre öz-suyunu dışarı çıkarmak ve fermentasyona hazırlamak için yapılır. Fermentasyon ile çayda renk, lezzet, kalite ve koku meydana gelir.

Kurutma : Kurutma fırınlarında yapılır. Bu safhada fermentasyon durur, su miktarı % 3 e iner.

Genel mahiyetli olan bu açıklamamızdan sonra çay meselemizi tam anlamıyla ortaya koymak mak-

sadiyle üretim-tüketim ve maliyetlerle ilgili çeşitli tahlillere gireceğiz. Bu tahliller çayın işlenme sırasına göre yapılacaktır (4).

Yaş Çay Üretimi ve Sorunları :

Çay ekim alanının genişlemesiyle birlikte yaş çay üretimi de artmıştır. Özellikle 1965 den sonra üretimin artışı daha falza olmuştur. Yaş çay yaprağı üretiminin yanı sıra mahsülün satış fiyatı da yükselmiştir. Yaşı çayın alıcısı durumunda bulunan Tekel İdaresine bağlı fabrika ve atölyelerin işleme kapasitesinin üretime uygun olarak artmaması, bunun sonucu olarak da çayın zamanında işlenmeyişi hem maliyeti yükseltmiş, hem de önemli miktarda yaş çay yaprağının çürüyerek denize dökülmesinin sonucu milli servetten büyük kayıplara yol açmıştır.

Tabloda görüldüğü gibi 1970 de 1971 yılına nazaran imalatla kullanılan yaş çay yaprağı 6 misline yakın artış göstermiştir. İmalatta kullanılan yaş çayın birim fiyatı 1961 yılına nisbetle 1971 de % 33 lük bir artış göstermiştir. Çiftçinin fabrikaya teslim ettiği yaş çay yapraklarının fiyatı her sene, Tekelin, müstahsilin ve Tarım Bakanlığının temsilcilerinden kurulu bir heyet tarafından tesbit edilmekteydi. 1973 yılında ise Tekel İdaresi çayı, 1973 Mart ayından beri resmen çalışmaya başlayan Çay Kurumuna devrettiğinden, 1973 fiyatının tesbitinde Tekel İdaresi'nin yerini çay kurumu temsilcisi almıştır. Çayın böyle bir komisyonca fiyatının belirlenmesi nedeniyle on yıla yakın bir zamanda diğer maddelere kıyasla fiyatında büyük bir artış olmamıştır. Ancak

Yıllara Göre Yaş Çay Üretimi ve Fiyatı

Yıl	Yaş Çay Kullanımı (Kilo)	Birim Fiyatı (Kuruş)	Birim Fiyat İndeksi (1961 100)
1961	24 220 086	300	100
1962	37 522 477	308,16	102,72
1963	45 508 274	308,35	102,78
1964	45 312 817	312,58	104,19
1965	60 919 752	311,61	103,87
1966	101 013 194	360,81	120,27
1967	99 031 691	369,46	123,15
1968	125 258 086	365,55	121,85
1969	156 271 857	372,16	124,05
1970	151 959 857	378,39	126,13
1971		400,00	133,33

ekim alanı ve üretimini çoğaltan üreticinin yıllık geliri artmıştır. Üreticinin sattığı çay bizim verdiğimiz tablodaki rakamlardan fazladır. Çünkü, her sene açılan çay piyasalarında Tekel muntazam olarak alımlarda bulunmuştur. Üreticinin güç durumunda kalmaması dileğiyle her sene çay piyasasındaki bütün çayları almak isteyen Tekel bu çayın hepsini fabrikalarının yetersizliği nedeniyle işleyememektedir.

Memleketimizde çay kampanyası 5-6 ay kadar devam eder. Ancak Mayıs ayı ilk sürgün devresine rastladığından yıllık mahsülün % 41 i bu ayın çeşitli günlerinde fabrikalara getirilir. «Mayıs Baskını» olarak adlandırılan bu durumda çeşitli meseleler ortaya çıkar.

Yaş çayın depolanması söz konusu değildir. Mayıs ayında üreticiler mahsüllerini fabrika kapılarına yığınca «sosyal politika» gereği mahsülün tamamı satın alınır. Kapasite yetersizliği nedeniyle soldurma işleminin yapılması güçleşmekte, çay mahsülü durduğu yerde bozulmaya başlamaktadır. Mahsülün bozulmasını önlemek için soldurma işlemi yapılmayıp bütün bıçakları ile çayın doğranıp sonra kıvırmaya gönderilmesi usulü tatbik edilmektedir. Uzun bir bekleme devresi sonucu işlenen veya bütün bıçakları ile kesilen çay mahsülü-

nün işlenmesi sonucu elde edilen kuru çay kalite bakımından düşük olmaktadır. Çayın düşük kaliteli olması ve maliyetinin yüksek olması dünya çay piyasasında rekabet olanahlarımızı ortadan kaldırıp zararına ihracat yapmamıza yol açmaktadır.

Mayıs baskını ve Temmuz alımlarının ikinci ve önemli bir meselesi de yaş çay mahsülünün çürümesidir. Fabrika kapılarına yığılan ve işlenemeyen çay mahsülünün büyük bir kısmı çürümektedir. Üretim ve üretim alanının arttığı son yıllarda çürüyen çay mahsülünün miktarı da artmaktadır. Gerçi çürüyen çayın zararı piyasada satılan çayın fiyatına etki etmemektedir.

Çünkü bu zararlar şimdiye kadar devletin ayrı bir fonu ile karşılanmıştır. Konuya ülke ekonomisi ve çay ekonomisi açısından bakınca çaydan zarar etmemizin en önemli bir sebebi yaş çay mahsülünün çürümesidir demek gerekiyor. Çay Kurumu Genel Müdürü'nün yaptığı bir açıklamada «halen çay kurumuna bağlı 30 çay, üç de paketleme fabrikası vardır. 1973 yılı yaş çay yaprağı rekoltesi 200 bin ton olarak tahmin edilmektedir Özellikle Mayıs ayında rekoltenin yüzde 40 ı fabrikalara getirilir ve kapasite yetersizliği nedeniyle sık sık zorluklarla karşılaşılmaktadır.»

Eğer çay ürününün çürümelerini önlersek, fabrika kapısında ürünün beklemesi sebebiyle kalite düşmesini durdurabilirsek, çaydan ülke ekonomisinin gördüğü zararı azatmış oluruz.

Yaş çay mahsülünün çürümelerini nasıl önleriz? Eğer bu soruya cevaplar bulur içinden en normal olanlarını seçersek memleket ekonomisi önemli bir zarardan kurtulmuş olur.

Mayıs ayının çay baskını ayı olduğunu belirtmiştik. Mayıs ayında çay ilk sürgünü vermiş oluyor. Yılın ilk mahsülü olduğu için iyi kaliteli çay yapmaya da elverişli ürün bu ayda olmaktadır. Çay üreticisi kış için yaz aylarında biriktirdiğini kış aylarında harcıyor. Ayrıca önündeki yılın kazanç tahminine göre borçlanıyor. Yani üretici Mayıstan sonra ödemek üzere ya borç para alıyor, yada ihtiyaç maddelerini satanlardan veresiye mal alıyor. Her iki durumda da belirli bir miktar faiz veriyor. Para piyasasının düzenli olmaması, hükümet kredilerinin yetersizliği düzensiz para piyasasındaki faiz oranını yükseltiyor. Belirli bir borcu olan ve sırtında ağır bir faiz yükü taşıyan üretici Mayıs ayını sabırsızlıkla bekliyor. Mayıs'ta çayları filizlenir filizlenmez toplayıp fabrika kapılarına, çay alım merkezlerine koşuyor. İşte bu durum

yıllık üretimin % 41 ine yakın bir kısmının Mayıs ayının ilk günlerinde piyasaya çıkarılmasına ve zamanında işlenmediği için de bunun % 10 kadarının çürümeye, denize dökülmesine sebep oluyor.

Üreticiyi tefeciyle karşı karşıya koyacağımıza tesirli bir kredi sistemi uygulansa, üreticinin acil para ihtiyacı giderildikten sonra fabrikaların ve atölyelerin kapasitesine göre ürünün toplanıp çay alım merkezlerine sevk edilmesi sağlansa, hem daha kaliteli çay üretilir, hem de milyonlar tutan servetin boşa gitmesi önlenir.

Devletce uygulanması daha kolay olan başka bir tedbir de, her üreticinin çay alanının altıya bölünmesidir. Çay fabrikalarının 6 gün çalıştığı düşünülerek, her çay üreticisinin sahip olduğu çaylık 6 eşit parçaya bölünür. Üreticiden pazara hergün bu bölümlerden birinden topladığı ürünü getirmesi istenir. Böylece üreticilerin pazara getirdiği yaş çay fabrika işleme kapasitesine uydurulur. Bu durum belki her gün pazara inmek zorunda olduğu için üretici aleyhine olabilir. Taşıma masraflar yükseldiği için üretici daha fazla fiyat isteyebilir. Her yıl milyonlarca liralık çayı denize dökmektense üreticiye vermek herhalde daha iyidir. Çay Kurumu Genel Müdürü'nün bildirdiğine göre, Mayıs devresinde fabrikalara getirile-

cek miktarın % 40 dan % 35 e indirilmesi için üreticiden kampanya süresince dekar başına günde 25 kilo yaprak alınacaktır.

Yaş mahsülün çürümesini önleyecek başka bir tedbir de soğuk hava depolarının yapılmasıdır. Naylon torbalar içerisine konulan yaş çay bir soğuk hava deposunda bastırılmadan üst üste konulursa mahsülün belirli bir zaman için çürümesi önlenabilir. Ancak bu son derece pahalı ve güç bir yoldur. oğuk hava depolarının inşası ve işletme masrafları fazla olacağı gibi, kış aylarında tamamen atıl kalacağı mutlaklıtır. Bu ise zaten üretim masrafı yüksek olan çayın maliyetini biraz daha yükseltecektir.

Çay alımlarında istihdam edilen eksperlerin de dürüst ve iyi bir iş adamı gibi hareket etmeleri ve bilgili olmaları gerekir. İstenen kaliteden daha düşük mahsülün alınmasını sağlayan eksperin zararı iki yönlü olacaktır. Çok olan ve belirli günlerde piyasaya akın eden yaş çayın çoğalması sonucu ortaya çıkan çay sorununu, düşük kaliteli çayın alınması daha da düşürecektir. Ayrıca kalitesiz çayın bilgisiz ve iyi niyetli olmayan eksperler yar-

dımı ile satan üretici kalitesiz çay üretimine devam edecektir.

Maliyet Durumu :

İç ve dış piyasada çay satışını etkileyen ik önemli faktör vardır. Kalite ve fiyat. İyi ve rasyonel bir çalışma tarzı uygulandığı zaman Türk çayının Seylan veya Çin kadar kaliteli olacağı ileri sürülür. Biz henüz istenen yöntemle çalışmadığımızı göre istenen kaliteyi sağlayamayacağız. Eğer bizim ürettiğimiz çayın fiyatı diğer ülkelerin fiyatından düşük olsa, üretimin fazla olduğu yıllarda stokları eritmek amacıyla ihracat yapabiliriz. Bu da mümkün değil. Hint ve Seylan çayları Avrupa pazarlarında kilosu 10 liraya yakın bir fiyatla satılırken biz bu fiyata çayı üretemiyoruz (nihai üretim) bile. Bu bakımdan dış piyasada Türk çayının kalite ve fiyat bakımından rekabet olanağı yoktur. Çay maliyetine etki eden faktörler, yaş çay mahsülünün fiyatı, işçilik ve işletme masraflarıdır. Biz meseleyi çay fabrikaları açısından alıp, yıllar içinde çay üretiminde kullanılan yaş çay ürününün fiyatını ve işçilik ücretlerinin değişmesini inceleyeceğiz.

(Devamı var)

Modern Depoculuk

İsmet Doğan KARGÜL
Asistan Dr.

İ. Ü. İktisat Fakültesi

1. Mahiyeti ve Depoculuğun İdaresi

1:1. Tanımı : Depo, bir endüstri işletmesinde planlama veya üretim bölümü ile satış yerleri arasında bir bağ kuran yerdir. Bir diğer ifade ile depoculuk bir hizmet işi olup bununla depocu, depoya taşınmış bütün malların muhafazası ile yükümlüdür.

1:2. Amaçları : Başarılı bir depoculuk hizmeti yerine getirilirken depoculuğun tesirli bir şekilde planlanıp uygulanmasında gözetileceği amaç, mahiyetleri asgari de tutmak olmalıdır. Üretim için gerekli malzemeyi gereğinin altında veya üs-

tünde bulundurmanın işletmeye yüklediği maliyetlerden başka birde bizzat depolama hizmetinin ortaya çıkardığı bazı masraflar vardır. Bunlarda malzeme ve ham maddeye yatırılan sermayenin maliyeti, bu malzeme ve ham maddenin fabrikaya getirilmesi masrafları, bu getirtilen malların korunması için ambalajına harcananlar, bu ham madde ve malzemenin içeriye taşınması, bunların ambar kayıtlarına geçirilmesi ve bütün bu malzeme için bir yer sağlanması bir çok masrafları içermektedir. Diğer depolama masrafları da deponun geerktirdiği masraflar olup bunları da şöyle sıralayabiliriz : Deponun, ısınma-

sı, aydınlanması, vergileri, sigortası, ve de kaza veya firenden doğabilecek kayıplar gibi masrafları olmaktadır.

Deponun uygun bir yerde tesis edilememesi ve depoculukta yerleştirme planlamasının yetersiz olması bundan doğacak masrafları yükseltmektedir. Bu isabetsiz kararlar veya hatalar daha çok taşıma vasıtaları kullanılmasına, daha çok personel ve diğer vasıtalara ihtiyaç gerektirdiği gibi malzemenin yerleştirilmesinde birçok güçlüklerin doğmasına dolayısıyla da masrafların çoğalmasına vesile olacaktır.

Malzemenin kontrolü ve sık sık ihtiyaç duyulan bazı ham maddelerin alınmasında bu yanlış depo yeri seçimi ve kullanımı yüzünden daha bir sürü mesleklerin zuhuruna yol açacaktır.

Depoculukta yapılan işler

Depoculukta yapılan işler ayrıntılı bir şekilde aşağıda verilmektedir.

- 1 — Malzemenin depoya teslim alınması
- 2 — Depolanan malzemenin kaydının yapılması
- 3 — Malzemenin depolanması
- 4 — Depoların bakımı
- 5 — Depoların tanzimi

6 — Depoculukla malzeme kontrolü arasında koordinasyon sağlanması.

Depocu malzeme ve ham maddeleri teslim alıp ve titizlikle teftişini yapar ve depoya alır. Depo içindeki sınıflandırma sistemine göre malzemeyi vasıflarına göre ayırıp bu malzemelerin gerekli ambar kayıtlarını yapar.

Depoya giren ve çıkan kayıtların en doğru ve en etkili bir tarzda tutulması depoda herhangi bir anda ne kadar malzeme bulunduğunu göstereceği gibi işletmenin ham maddesi ve malzeme kontrolü ve maliyet muhasebesi ile ilgili bölümlere gerekli bilgiyi verebilmek mümkün olacaktır.

Malzeme ve ham maddenin en uygun şekilde depolanması bu malzemenin gerekli yerlerden istenilinceye kadar da emniyetli bir şekilde muhafazasında gerekecektir.

Bundan dolayıdır ki bu malzemeleri içine alacak yeterli bir alan gereklidir ve uygun bir depolama için kutular, tenekeler ve raflar icabeder. Depolama vasıtaları olarak azami koruyuculuğu sağlayabilecek ve her yere erişebilecek ve yerden azami tasarrufu sağlayıcı nitelikte olanlar seçilmelidir.

Depolanan malzemeler sadece muhafazayı değil aynı zamanda bakımı da gerektirir.

Belli bir zaman dönemi içinde depoyu arzu edilir bir durumda tutabilmek için bazı tedbirleri almak gerekir. Bu da malzemenin mahiyetine, depoda bekleme süresine ve yıpranma nisbetine göre değişecektir.

Uygun şekilde depo bakım şekilleri de özel bir muhafazalıktan tutum da devresel yağlamaya hatta atmosfer koşullarının kontrolüne kadar değişebilen tarzda birçok görünümler arzedecektir. (Kömürde veya ilaç sanayi de olduğu gibi)

Depoculukta diğer bir önemli işde depolanan malzemenin dağıtımında yapıldığında malzemeler tılmasıdır. Bu fonksiyon en etkili bir en az bir gecikme ile en kısa bir zamanda dağıtılacaktır. Ve bu çıkışla ilgili kayıtlar derhal doğru bir şekilde kayda geçecektir. Malzemeler acele ve hemen çıkıyorsa, depodaki mekanik vasıtalar ve memurun kullanacağı aletler daha önceden dikkatlice plânlanmalıdır.

Malzeme kontrolü ile depoculuğun işbirliği, depoculuk açısından oldukça esaslı bir yönü teşkil eder. Bu koordinasyon iyi bir depoculuk sisteminin planlanması için yapılmalıdır. Depo kayıtlarındaki değişimler aynı zamanda malzeme ve maliyet kontrol merkezlerince de tutulmalıdır. Böyle bir koordinasyonun sorunluluğu kısmen depoculuk

merkezinde kalacaktır. Bu ise fabrika'da üretimin şekline, firmanın hacmine ve de firma da yapılan örgünlenme şekillerine göre değişebilir.

Depoculuğun yönetim ve örgütlenmesi

Depoculuğun örgütlenmesi ve yönetimi bir çok faktörlere dayanmaktadır. Bunları da bütün firma yanında hacim ve plan örgütü, merkezileşmeyi arzulama derecesi, üretilen mamüllerin tipleri üretim vasıtalarında esneklik nisbeti ve muhtemel imalat planları olarak sayabiliriz.

Depoculuğun Örgütlenmesi

Bir veya daha fazla devamlı veya geçici depoların kurulup, kurulmamasını, depo personelinin sayısını ve deponun iç örgütünü ve firma faaliyetlerinin depo kısmı ile ilişkilerin bu yukarıda saydığımız faktörler tayin edecektir.

Aşağıda verilen şemada gördüğünüz gibi bir fabrikada depocunun işletme içindeki diğer bölümlerle ilişkilerinin nasıl olduğunu göstermektedir. Doğaldır ki bu örgütlenme planı birçok değişik işletmeler için farklı olabilecektir.

Görüldüğü gibi depocu işletmede satın alma kısmına veya işletmenin malzeme kontrolörlüğüne rapor vermektedir. Bazı hallerde de ma-

mül mallar depocusu satış müdürüne bilgi vermektedir.

Depo personeli

Depoculuk için gerekli personel sayısı çok değişik sayıda olabilir. Bu durum yine firma cesametine ve işletmenin örgütüne göre değişebilecektir.

Tipik olarak depo personeli, bir depo şefi ve depo şefi yardımcısı ile bir veya bir kaç depo memurundan ibarettir.

Ancak bu kadroya, eğer depoya gelen malzemeyi ve ham maddeyi kendisi teslim alıyor ve gerekli yerlere depodan da dağıtma işlerini yürütüyorsa, birde bu malzemeyi elden geçirecek bir hamal takımını eklemek gerekecektir. Bununla beraber depo kayıtları ekseriyetle imalat kontrol bölümündeki malzeme kontrol kısmı memuru tarafından tutulmaktadır. Böyle bir durumda ambar memuru sadece giren ve çıkanları kayıtlarla dengeyi muhafaza etmeye çalışacaktır. Bazan da fabrika içi ulaştırma meseleleri işletmenin taşıma işlerini gören bir kısma ambar memurunun başvurması ile çözelebilecektir.

Depocunun Sorunluluğu :

Depoculuk bölümünü işi ile malzeme kontrol kısmının işleri kesin olarak birbirinden ayrılmalıdır. Bu işleri gören kimselerin yetki ve

sorumlulukları açıkca ve belli bir şekilde ortaya konmalıdır. Depoculuk ve malzeme kontrol kısımlarının her ikisi de ekseriya üretim kontrol kısmını tamamlayan ünitelerdir. Malzeme kontrol şubesi, malzemeleri sınıflandırıp planlamakla sorumlu olan ve bu malzemenin fabrikada ne zaman ve nerede kullanılacağını daha önceden bilen bir kısımdır.

Depo bölümü genellikle bu malzemeyi teslim alıp, muhafaza eden ve malzeme kontrol şubesinin planlarına uygun şekilde ve diğer talep edilen hallerde bu malzemeyi teslim hizmetini yüklenen bir birim olmaktadır.

Depocu aynı zamanda deponun bakımı ve depoya giren ve çıkan malzemenin gerekli kayıtlarını tutmakla sorumlu bir kimse olup, malzeme, ham maddelerle ilgili konularda malzeme kontrol şubesi ve imalat şubesi ile de işbirliği yapmak zorundadır.

Depoculukta, her imalat kısmının kendi malzemelerini getirtmesine izin verilmesi bunların örgütlenmesi bakımından azamî etkinliğini yitirmesine yol açar. Yani yetkinin merkezileşmesi optimum bir plânlama elde etmek için esastır. Bu cümleden olarak standart bir malzeme kontrolü sağlandığı gibi, işletmede mühendislik bölü-

müne, imalât bölümüne maliyet muhasebesi ve genel muhasebe bölümlerine ve imalât kontrol kısmına daha çok faydalı olunacaktır.

Depoculuğun plânlaması yer plânlaması :

Malzeme kontrol şubesi, ne kadar malzeme istendiğini ve satın alınacak şeylerin ölçüsünü, sipariş devrelerini ve çeşitli imalât merkezlerince kullanılan bu malzemelerin kullanılma nisbetlerini ve imalâтта kullanılacak malzeme ile ilgili buna benzer bilgileri tesbit eder. Bu devrede depoculuk kısmı bu faktörleri tayin etmez ancak depocu deponun önceden gözden geçirilmesi ve plânlanması için bu yuvarıda sayılan bilgileri elde etmek zorundadır. Depolama bölümü mahdut bir depolama kapasitesi içinde bulunduğu hallerde mahdut yer problemleri ve diğer araçlar malzeme kontrol kısmının plânlamalarını etkileyecektir. Yeni fabrikalar planlanırken depoculuk için azami dikkat gösterilmesi bu yüzdendir.

Depo plânlaması yapılırken, depolanacak her mal hakkında bilgi toplanması, yer plânlaması yapılması, depo alet ve teçhizatının, muhtemel depo giriş çıkış yollarının birarada düşünülmesini gerektirmektedir. Bunlar hakkında tam bir bilgi elde edilemediği zamanlarda çok isabetli tahminlerin ya-

pılması gerekmektedir.

Bu planlama ufak tefek ortaya çıkacak bazı değişikliklere tolerans payı da tanır olmalıdır. Neticede alternatifler taşıyabilen bir depo düzeni planlamalıdır ve nihaî depo planına karar verilmeden önce de bir masraf tahlili (analizi) yapmak yerinde bir iş olacaktır.

Planlamanın 1 ci safhası, depolama için bütün kübiksel yer taleplerini belirleyen şekilde olmasıdır. Bu ihtiyaçlarda hem gelecektekileri karşılamak hem de hali hazır olanları çözümlmek için kısa ve uzun dönemli olarak yapılmalıdır. Depolanacak malzemenin miktarını bilmek gereklidir ve bu malzemenin, hacmi, ağırlığı, kırılabilirliği, tazyike karşı duyarlılığı ve özel bir istiflemeyi veya depolamayı gerektiren diğer faktörler gibi özellikler de depolamaya etki edebilmektedir. O halde elde edilmesi gereken bilgiler fabrikaya bu malların satın alınma zamanı, ve depo hizmetine giren bu malların işletme için dağıtılma miktarları ve imalatta kullanma hadleri olacaktır. Bu bilgiler yer ihtiyaçlarına göre değerlendirilmelidir. Depoya beklenen mal miktarında bazı değişmeler ihtiyaç duyulan bütün yeri etkileyebilir veya etkilemeyebilir. Ancak bu durumda diğer malzemelerin yerlerinde değişmeler yaparak bu beklemedik hali telafi etmek mümkündür. Bun-

dan ötürüdür ki depo içindeki yer ihtiyaçlarını beş yıl hatta yirmi yıl kadar uzun dönemli tasarlamak gerekir. Bu ise tasarlanan fabrikanın endüstri içindeki yerine de bağlıdır.

Önceden yer tahminleri

Trende tahminleri aslında yeterli değildir. Tek mahreç olan mallar veya bütün endüstriyi kapsayan toplu pazarlık içinde bulunan sanayilerden satın alınan mallar, grev ihtimallerine karşı yılın muayyen dönemlerinde büyük miktarlar halinde depo edilmelidir. İstatistik yöntemler, kısa ve uzun dönem yer ihtiyacını optimumda (azamide) tutmak için bir vasıta olarak kullanılabilirler. Depoculuk için sağlanması gerekli yer tahminlerini tayin eden en son ön tahmin tekniklerinden yararlanmaya dönük yer tahminlerinde lanmak mümkündür. Bu durumlarda isabetli olunca işletme işi ufak tefek değişimler yapmak etkin bir depolamada amaca erişmek için yetmektedir.

Aşağıda böyle bir trend örneği verilmektedir.

Depolama için uygun bir düzen depo yerinden en etkin bir biçimde faydalanmayıda ortaya koyacaktır. Burada sonuç olarak şunu diyebiliriz depolara için planlama ve depo yerinin düzenlenmesi birbirlerinden bağımsız faaliyetlerdir. Bu iki iş müştereken, yapılabildiği gibi

ayrı ayrı olarak da yerine getirilebilir.

Fakat bu iki faaliyetin bir uyum içinde olmaları gerektiğini akıldan çıkarmamak gerekir.

Depo yerinin Düzeni

Düzenin esasları :

Depo yerinin düzeninin sağlanmasında üç önemli safha bulunmaktadır.

- 1 — Depo yapılmak istenen yerin alanının tayin
- 2 — Depo yerinde azami yerleşmenin tayin edilmesi
- 3 — Depo alanı içinde azami işkan tahsisinin belirlenmesidir.

Depo yapılacak yerin tayini

Mevcut bir bina sınaî bir işletme için kullanılacaksa, depo düzeninin ilk kısma geniş bir şekilde daha önceden tayin edilmiş demektir. Bu durumda hem halihazır binanın yapısı içinde bulunan yerler hem de bu yerlerin imkânları biliniyor demektir. O halde 2 ci ve 3 cü safhaları geliştirmek gerekmektedir. Depo yerinde azami yerleşmeyi sağlama en iyi şekilde kullanılmalıdır.

Yeni bir bina inşa edilecekse depoculuk için ayrılacak yerin genellikle çok daha geniş tutulması lâzımdır. Mesele aslında imalat ihti-

yağları, mevcut sermaye ve işletmenin diğer potansiyel güçleri çerçevesi içinde arzulan yer miktarının sınırlarını ortaya çıkaracaktır.

Birbirinden farklı olan mallar makûl bir tarzda bir araya getirip depolanırken sınıflandırılmaları gereklidir. Bu durum ise benzer olmaları malların ayrılması, ihtimam isteyen bazı özel mahiyet taşıyan malzemenin elden geçmesi nedeniyle bu tip malzemenin ayrı yerde depolanması gibi meseleleri içermektedir.

Rafların kullanılmasında son derece mantıklı ve toleranslı olmak gerekmektedir. Örneğin : Aynı alanı işgal eden bir çok raflar kullanılmasına karşı aynı parçaların değişik miktarları büyük bir kab içinde depo edilebilir.

Diğer bir tolerans da depo geçit yerleri ve malzemeyi elden geçiren teçhizat için göstermek gerekmektedir. Bu safhada son derece kaba tutulması gereken bu toleransların önemli olduğunu belirtmemiz icabeder. Bu toleransların birbirlerine karşılıklı olarak bağlı olduğunu anlamak güç değildir. Birbirinden farklı genişlikte olan bir raf sisteminde birbirinden farklı ölçüde geçitlerin doğmasına sebep olacaktır. Genel olarak denilecek olursa pratik sınırlar içinde daha derin olan bir raf sistemi daha dar

geçit yerlerine yol açacaktır.

Depo bölümünün yerleştirilmesi

Depo mevkiinin nihai yüz ölçümlerini fabrikanın ihtiyaçları tayin edecektir. Ve bu fabrikadan fabrikaya büyük ölçüde değişecektir. Depo yerleşmesinde dikkate alınacak bazı temel esaslar en iyi neticeyi almada faydalı olacaktır.

1 — Malzemenin Sınıflandırılmasına göre :

Malzemelerin aynı sınıflandırma içinde yerleştirilmeleri arzu edilebilir. Bu malzemeler arasındaki hacim, ağırlık, ve amaç farklarına bakılmadan bu iş yapılır. Örneğin, deponun bir kısmına levazım, ham maddeler ve satın alınan bazı parçalar yerleştirilirken, diğer bir yere yarı mamûl mallar ve başka bir yere de mamûl mallar konulabilir.

2 — Malzemelerin benzerliğine göre :

Aynı hacimde, görünüşte ve ağırlıkta olan mallar beraberce depolanabilir. Yine bu malların farklı şekilde sınıflanma için de veya fabrikada değişik üretim bölümleri tarafından talep ediliyor olmaları bir engel değildir.

3 — Kullanma amacına göre :

Bazan da bütün malzemelerin kullanılacak her üretim merkezine

en yakın ayrı bir merkezde depolan-depo yerinin ademi - merkezileştirmesi arzulanabilir. Bu durum ise ya rılmesini veya sadece merkezileştirilmiş bir depo içinde malzemele-rin ait oldukları bölümlere göre gruplandırılmasını gerektirir.

4 — Elden geçirilme tarzları-na göre :

Aynı vasıtalarla elde geçirilen malzemeler aynı grup içinde bera-berce depolanabilir. Örneğin, mu-ayyen vasıtalarla ölçülmesi ve ta-şınması gereken likitler (sıvılar) aynı yerde bir arada depolanabilir veya çık sık talep edilen mallar, bu kadar sık talebi olmayan mallara nazaran daha göz önünde ve kolay erişebilir yerde depo edilirken di-ğerleri ayrı yerlerde bulundurulabi-lir.

5 — Malların arzettikleri özel mahiyetlerine göre :

Bazı malzemelerin fiziksel özel-liklerinden ötürü hususî bir tarzda depo edilmeleri gerekir. Bu mallar kolayca kırılabilen, patlayıcı, son derece değerli veya özel atmosfer şartları gerektirici nitelikler taşıya-bilir. Bu tür mallar muayyen özel-likler arzeden yerlerde depo edil-melidir.

Merkezleştirilmiş depolar

Deponun iç düzeninde başarı-ya ulaşmada yukarıda verdiğimiz

faktörlerin göz önüne alınması ge-rekmektedir. Ancak bunun yanında da bina imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle optimum bir yerleşme-den çok imkânlar göre ayak uydu-rulması da gerekmektedir. Bu özel-likle, yeni bir sınaî teşebbüsün ih-tiyaçlarını karşılaması için depo ye-ri olarak mevcut bir bina bu hizme-te ayrılmış olduğunda ortaya çık-maktadır. Bu durumda yalnız en iyi yerleştirmeye karar vermekle iş bitmiyor, aynı zamanda deponun bir merkezden mi yoksa birden çok yer de ademi merkezi bir depo sistemi mi kurma meselesi ortaya çıkmak-tadır. Her iki şeklin de yararlı (a-vantajlı) veya yararlı olmayan (de-zavantajlı) yönleri bulunmaktadır.

Merkezleşmiş bir depolama-nın yararları

- 1 — Depoda çalıştırılması i-çin daha az insan gerek-tirir.
- 2 — Depodaki bütün personel depolanan malzeme hak-kında bilgi sahibi oldu-ğundan birisi işi bıraktı-ğında veya bulunmadığın-da pek az güçlük çıkar.
- 3 — Tek bir yerde tutulan en-vanter ve depo kayıtların-dan daha iyi bir kontrol sağlanır.
- 4 — Mükerrerliklerin ortadan kalkması nedeniyle daha

az envanterle işler yürütülür.

- 5 — Depoda malları tesviye eden personel üzerinde daha çok yük vardır.
- 6 — Toplam yer daha az işgal edilir.
- 7 — İşe yaramayan terkedilmiş yerler bile kullanılarak değerlendirilir.
- 8 — Depoda kalan malların kayıtları ile dönen fiziki envanterin kontrolünü yapmak daha kolaydır.
- 9 — Memur masrafları azaltılmaktadır.

Merkezileşmiş depoculuğun yararlı olmayan yanları (dezavantajları)

- 1 — Depo bazı kısımlardan çok uzakta olabilir bu durum ise depodan bu bölümlere ve bu bölümlerden depoya malzemelelerin taşınmasında daha fazla bir ulaştırmayı gerektirir. Dolayısıyla bu uzak bölümler için daha çok taşıma teçhizatı daha fazla zaman ve emek ayırmak icabeder.
- 2 — Merkezi depoda çalışan memurlar, hizmet gördükleri her yerin ihtiyaç

ve özelliklerine daha az vakıftırlar.

- 3 — Uzak bölümlere malzemeyi dağıtmak için daha fazla zaman gereklidir.
- 4 — Çeşitli bölümlere ait birçok malzemeyi bir depo içinde uzun sıralar halinde dizmek zorunluluğu vardır.

Gerek depodaki malların gruplandırılmasına giderken iç düzene, gerekse merkezi veya ademi - merkezi depolamaya en iyi kararı verebilmek için sözünü ettiğimiz bütün faktörleri göz önüne almak gerektiği gibi masraf yönünden de avantajlı ve dezavantajlı olmaşıkları da hesaba katmak lâzım gelmektedir. Hareket araştırması, operation research veya doğrusal programlama linear programming yöntemleri ile veya Depolama personeli ile mühendislik bölümünün ortaklaşa işbirliği sayesinde işletme için en etkin yol yani en az masrafla en kısa zamanda en iyi hizmeti gören yöntem bulunacaktır.

Depo yerinin yeniden örgütlenmesi ve yeniden kurulması

Depolama imkânlarının (bina, araç, gereç, vasıtalar) plânlanmasında azamî dikkati göstermemize rağmen durmadan değişen şartlar, depo yerinin yeniden örgütlenme

sini ve yeniden kurulmasını gerektirebilir. Hatta üretim gereçleri büyük ölçüde değişebilir. Ekseriya mevcut depolama yerini ve diğer imkânları daha etkin bir şekilde kullanmak ve yararlanmak için sadece malzemeleri yeniden gruplandırarak da bu iş başarılabilir. Belki de deponun, malzemelerin sınıflandırılması düzeninden (1), malzemelerin benzerliği (2) düzenine veya kullanma amacına (3), göre tertiplenmesi, yeni üretim koşulları için depo yerinden ve teçhizattan faydalanmayı daha uygun duruma getirebilecektir. Doğaldır ki ilk depo kurulumunun sahip olduğu esneklik, yeni koşullara cevap vermede yeniden örgütlenmesi daha da kolaylaştıracaktır. Çok sık değişmelerin beklenildiği bir sınaî dalda depoda kurulan raflama sistemi ve elden geçirme teçhizatı (handling equipment) planlanırken sadece halihazır işleri görececek yeteneklere değil aynı zamanda da sahip oldukları esnekliğe (yeni şartlara uyma) göre seçilmeleri icabetmektedir.

Yeni depolama ihtiyaçlarına cevap verebilmek daha çok zecri tedbirler (önlemler) olmak gerekmektedir. Ara sıra gerekli olan ve elden geçirici vasıtalarla ek kuvvet sağlayıcı değişik depo tertiplerine imkân hazırlayıcı yapısal değişmeler için raporlar vermek faydalı olacaktır. Ancak bu tip değişmelerin

yol açacağı ağır masrafları mümkün olduğu kadar asgariye indirmek arzulan şey olacak elbette. Mühendislik analizi, yeni üretim icaplarını da göz önüne alıp depolama düzeni ve vasıtalarını tertiplerken en az masrafla en çok miktarı depolayıcı tarzda yapılmalıdır.

Depo yerinin tahsisı

Depolama alanlarının merkezi durumu üzerinde bir karar verdikten sonra malzemelerin yan gruplar halinde bloklara ayrılması yani depo yerinin ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi meselesi ortaya çıkmaktadır. Depo yerinden iyi faydalanmanın amaçlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz :

- 1 — Yerden yoğun bir şekilde faydalanma
- 2 — Malzemelere mümkün merteye iyi ulaşabilme
- 3 — Malzeme kontrolünde en büyük kolaylığı elde etme
- 4 — Tertiplemede azami esneklik sağlama
- 5 — Malzemenin tam bir şekilde korunması

Depolanmış malzemelerin elverişli ambalajlar içinde bulunmaları en arzulanır bir husustur. Zira bu tarzda bir ambalaj düzeni ile malzemelerin depolanması ve istiflen-

mesi çok daha elverişli olmaktadır. Bu ambalajlar içinde depoya teslim alınması ve ambalajı bozulmadan imalat bölümlerine dağıtılması birçok problemleri ortadan kaldırmaktadır.

Depolamanın usulleri

Depolama alanının ölçülerine ayrıntılı olarak girmeden evvel gerek hamule birimlerinden gerekse depolama yöntemlerinden bahsetmek daha yerinde olacaktır. Malzemeler yığılabılır, üst üste düzgün şekilde istif edilebilir veya sandıklara ranzalara veyahut ta raflara yerleştirilebilir.

Malzeme yığılacak veya düzgün şekilde istiflenecekse doğru-
dan doğruya yere veya kaydırıcı özelliğe haiz tahtalar üzerine konulabilir. Tabana yığma şeklindeki tatbikat, ya kubik şekilde veya piramid tarzında yapılmaktadır.

Kayma tahta üzerinde istifleme tarzında bazan ikamesi mümkün olmayan durumlar olabilir. Yere yığmalarda bunların kaldırılması için zaman ve masraflar, elden geçirme vasıtaları, uygun tezgâhlama ve yerden daha etkin yararlanılarak azaltılabilecektir. İstifleme yüksekliği tabanın yükü kaldırma kapasitesine, malzemelerin tazyike karşı koyma niteliklerine ve taban-tavan arası mesafeye ve kullanılacak aracın hızına ve kaldırma kapasitesine

bağlı olacaktır. Bırakılan yükseklik aydınlatma ve yangın söndürme sistemlerinin etkin bir tarzda çalışmasına engel olmamalıdır.

Büyük miktarda malzemelerin istifleneceği yerlerde blok tarzında istiflemek en etkin yoldur. Blok istifleme birbirlerine temas edecek tarzda her sıradaki ambalajın istiflenmesidir. Küçük miktarlar için sıra istiflemesi tercih edilir. Sıra istiflemesinde, her sıra arasında yer ter derecede yer bırakarak malzemenin istif edilmesidir. Bu durumda palet yığınının bulunduğu sıra başka yere müdahale etmeden çekilebilir. Sıra istiflemesi, blok tarzındaki istiflemeye nazaran çok daha fleksibildir (kolay değişir). Fakat buna karşılık sıra tarzındaki istifleme çok daha fazla geçit yere icabettirir. Yine sıra veya blok halinde kat kat konulmuş malzemelerin geçitlere göre yön verilmesi önemli bir husustur.

Büyük nisbetlerdeki malzemenin depo bölümünde sandıklar, raflar veya ranzalar içinde muhafaza edilmesi gerekir. Bunun nedeni de depoya giren ve depodan çıkan malzemenin elden geçirme vasıtalarının yardımı olmadan da bazan taşınmalarında kolaylık sağlaması, bazan de diğer parçalarla elden geçirme vasıtaları ile üretim yerlerine ulaştırılmasında faydalı olmasıdır.

Seçilen sandık, raf ve ran-

zanın depo yerinin en müessir şekilde kullanılmasını temin bakımından önemi büyüktür. Sandıklar, etajerler ve raflama hacimleri, yapıdıkları malzeme ve yapı (strüktür) şekli bakımından çok değişebilirler. Fakat bunların tek tip hale getirilmesi öğütlenir. Standardization Depo yerinin bütün ebadı daha değişik birim ebatlara ayrılabilir. Örneğin bir yer 3 x 5 fit ebadında ise, diğer bir yer 4 x 7 fit ebadında olabilir. 12 fit derinlik ise yeterlidir.

Ayarlanabilir ve portatif sandıklar ve ranzalar depolama vasıtası olarak avantajlı olarak kullanılabilir.

Malzemelerin depoya girmesi ve depodan dışarı çıkması

Depodaki mal akımı sistemini de bir düzene koymak son derece önemli bir meseledir.

İlk giren ilk çıkar (FİFO = First-in first-out system) sistemi depoda uzun müddet tutulan mallar için iyi sonuçlar vermektedir. FİFO sistemi depolamada birçok yollar uygulanabilir.

1 — Kupon sistemleri

Her ambalaj için iki kupon yapılır. Kuponlardan biri ambalaj üzerine iliştilir, diğer kupon ise depo yerinde dosyaya konur. Malzeme talep edildiği zaman 1 ci girene istinat eden en eski kuponlu ilgili mal-

zeme ilk defa dışarıya alınmış olur.

2 — Çift yer sistemi

Ambarda bulunan mallara tahsis edilmek üzere yer ikiye ayrılır. Depoya gelen mallar bir kısımda yerleştirilir, malzeme çekişleri ise diğer bir yerden yapılır. Çekilen sahada malzeme bittikçe depoya giren sahadan ilk girenlerin diğer yere aktarılması yapılır. Bu sistem ek olarak daha fazla yer ve teçhizat gerektirdiğinden pek az uygulanır.

3 — Hareket eden kısım sistemi

Çift yer sisteminin biraz daha değiştirilmesi ile, daha az yer isteyen hareketli kısım sistemi mevcuttur. Mallar sıranın bir ucundan alınırken diğer ucundan ilâve edilir. Bu tarzda da malzemeeblli bir dönem zarfında yer değiştirmiş olur. Bu sistemde belirli bir sınıra kadar yapılmasına izin verilir. Kalan kısım da aynı şekilde değişmelidir.

4 — Yer çekimi gücünden yararlanma sistemi

Bazı tip malzemeler çekim gücünden yararlanılabilir şekilde ambalajlarla depolanabilir. Yuvarlak paketler içindeki ambalajlar, fiçiler bunlar için en iyi örnekler FİFO sistemini aksatmadan yürütebilirler, ancak tekerlekli veya silindirik konveyer takımları birçok malzemenin depolandığı ambarlarda FİFO

sisteminden en tatminkâr şekilde faydalanan bir gereç olmaktadır. Bu konveyor kullanıldığı zaman depoda gereksiz geçit bırakmalara ihtiyaç kalmamaktadır.

Geçitler

Depoda kullanılan geçitler, nemurların ve elden geçirme vasıtalarının depo yerinde hareket edecekleri şekilde yapılmalıdır. Yine bu geçitler planlanırken kapılar ile yangından koruma teçhizatı arasında uygun bir yerde düşünülmelidir.

Depoda girişte pencere önüne paralel tezgâhlar konulması faydalıdır. Zira bu tezgâhlar depolanan şeyin kontrolünün yapılmasına, birbirlerinden ayrılmasına veya tartılmasına vazife görecektir.

DEPOLAMA TEÇHİZATI

Raflar, Sandıklar ve Ranzalar

Başarılı bir depoculuk depoda kullanılacak teçhizatın iyi bir şekilde seçilmesine de bağlıdır. Bu teçhizatta çeşitli raflar, sandıkla, ranzalar elden geçirme (handling) teçhizatı gibi şeylerdir. Yardımcı depo teçhizatı olarak basküller, merdivenler, depo kaydını tutma vasıtalarını saymak mümkündür.

Raflar demirden veya tahtadan yapılabilir, her ikisinin avantajlı ve dezavantajlı yönleri vardır. Ancak

neden yapılmış olursa olsun bu rafların ayarlanabilir özelliğe sahip olmaları ve bölüm esnekliği gösterebilmeleri gereklidir.

Elden geçirme vasıtaları nazari itizare alınırken bazı hususların düşünülmesi gerekir. (1) Elden geçirilecek parçaların nitelikleri. (2) Deponun kaplayacağı alan (mesafeler). (3) Elden geçirilecek miktar. (4) Elden geçirme vasıtaları ile emek arasında maliyet farklarının olmasıkları. Ve elde geçirme teçhizatının standardizasyonunun mümkün olduğu yerde depolama ve bütün fabrika için teşebbüse geçilmelidir.

Birçok çeşit pallet ve altı tekerlekli tahtadan veya metalden yapılmış taşıyıcılar olduğu gibi çeşitli tipte istif makinaları (fork-lift) bulunmaktadır. Bunlardan benzinle, elektrikle ve elle çalışanları mevcuttur.

Çeşitli tiplerde palletler mevcuttur. (Kubik, Silindirik biçimli şeylerin konulması için).

Çeşitli tiplerde gode denilen elavatorler

Yine ayrıca stok-seçici traktörler mevcuttur, bunların çeşitli rafları vardır, açık veya kapalı olabilir, çeşitli tekerlekli tipleri de bulunur.

Konveyorler : Çeşitli şekillerde konveyorler mevcuttur: Meyilli konveyorler, bir güçle çalışan kon-

veyörler ve depoculukta çok yaygın kullanılan sürükleme yollu konveyörler.

Meyil sistemi ile çalışan başlıca iki tip konveyör vardır :

- 1 — Ufak tekerlekli konveyör.
- 2 — Kızak tekerlekli konveyörler.

Standart güçle-çekici şerit konveyörler veya yukarıda geçen konveyörler uzun mesafeler arası depolamada kullanılırlar. Veya malzemeyi yukarı-aşağı taşımada ise yararlar. Sürükleme yollu konveyörler yerde veya havada kllanılan tipleri vardır. Çok yavaş hızla giderler.

Traktör-treyler işleyişi : Bir veya daha fazla treyler çeken bir traktör malzemeleri depo ile kulanma ve teslim alma noktası ile depo yeri arasında taşıma görevini yapar.

Yukarıda çalışan vinç sistem-

leri : Çok ağır malzemenin depo içinde kaldırılıp bir yerden diğer bir yere naklinde kolaylıklar sağlar.

Diğer yardımcı depolama teçhizatı.

Tartı vasıtaları (basküller - teraziler), merdivenler, paketi etiketleme vasıtaları (şablonlar-istanpa-lar).

Depo kaydı tutma içhizatı depoda bulunması gereken malzemelerdir. Tartma aletleri tezgâh üzerinde küçük şeyleri tartan teraziden yerde traktör veya malzemeyi tartmaya varan büyük baskülere kadar değişir.

Merdivenler 8 fit'den yüksekte raflarda bulunan veya yüksekte bulunan eşyayı, sandığı yere indirmede kullanılan hareket edici veya kendikendine dayalı ve tekerlekle merdivenler kullanılabilir.

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

ARSLAN

tek

veya

BLOK

•yapı tuğlası

• ateş tuğlası

ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. 23 22 10

Mz. 44 30 40

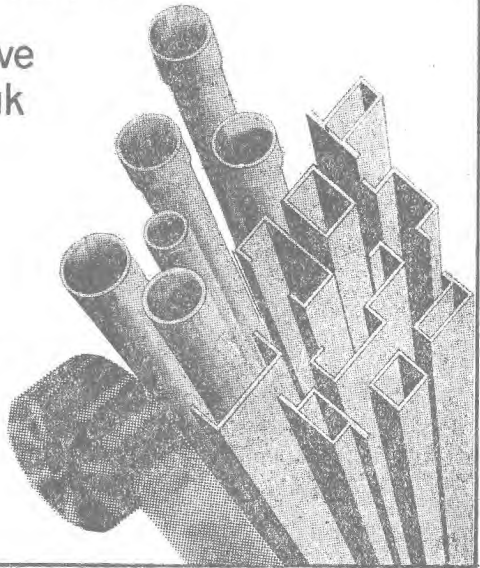
st

Borusan mamulleri dış pazarlarda



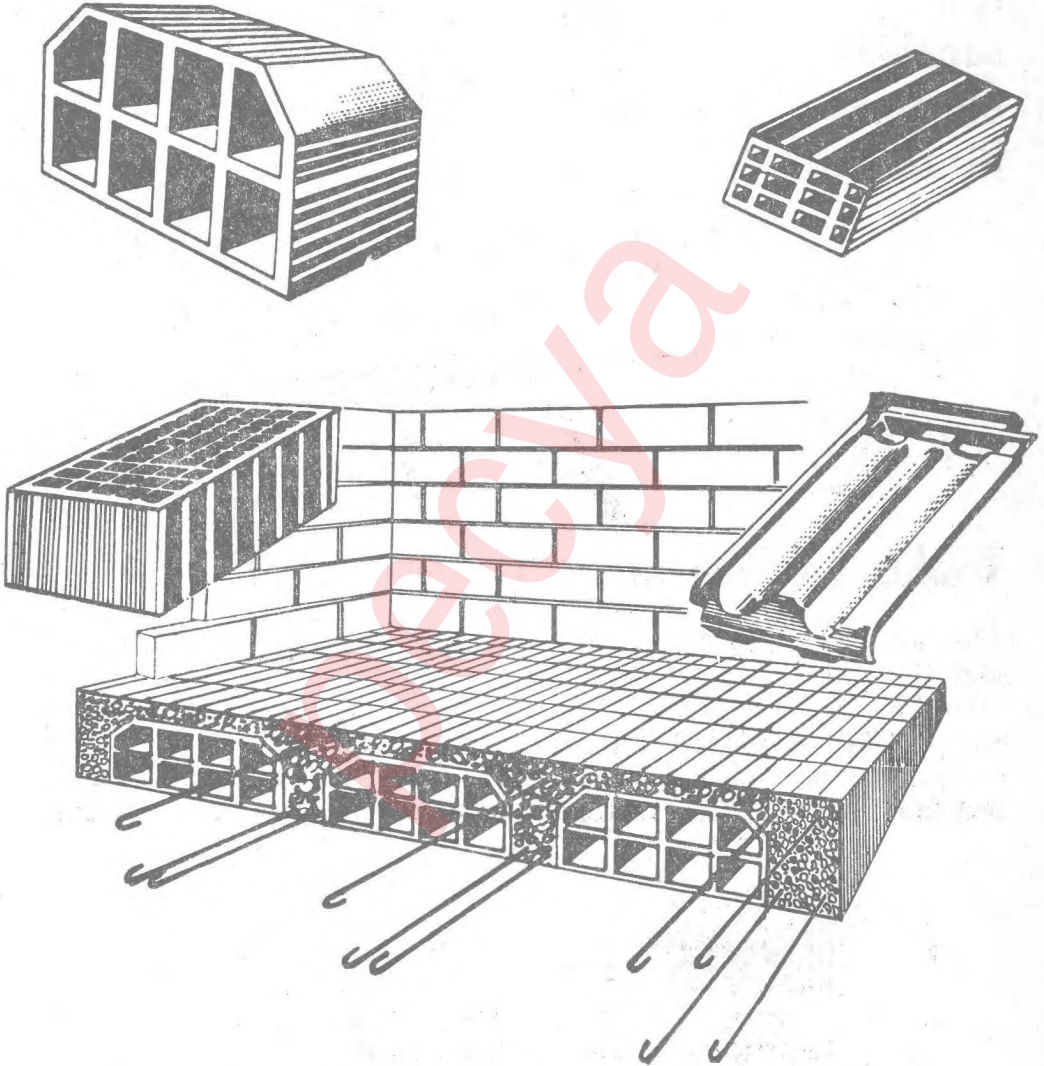
1971 de 6 yabancı
ülkede bütün Avrupa
mamulleri ile
boy ölçüştük ve
başarı kazandık

BS **BORUSAN**
BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL
1958





TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI



KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.361342-364898

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul
Tel. 455000-495802

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

**Evinizi
boyamanız
için
sanatkâr
olmanıza
lüzum yok!**



Dyolux kullanmanız kâfi!

Boya işi herkesin gözünde büyür. Oysa, bilhassa tatil günleri için çok güzel bir meşgale ve eğlencedir. Uygun boya bulunduğu takdirde tabî... DYOLUX sizin boyanızdır. Boş vakitlerinde yapacak işi olmayan hanımlar bile, DYOLUX sayesinde diledikleri eşyayı veya sathı kolaylıkla ve zevkle boyayabilirler. DYOLUX eli yormaz, çabuk kurur, fırça izi bırakmaz, parlaktır. Boya yapamı dinlendirir, neşelendirir. DYOLUX kullanınız.



SENTETİK BOYA

DYOLUX

BİR **dyo** MAMULÜDÜR

PİMAŞ

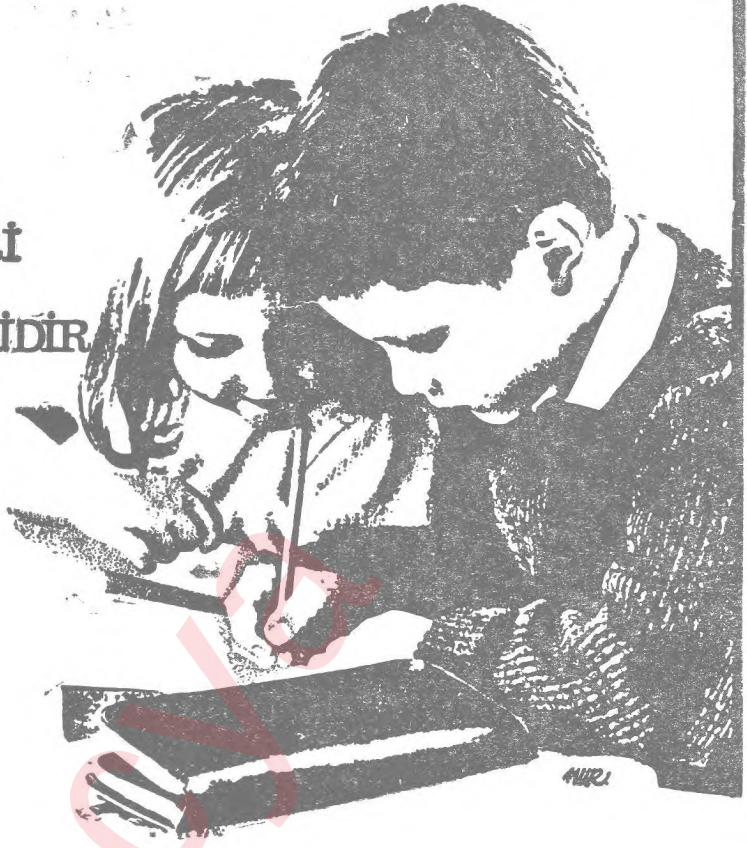
**sert plāstik
boruları**



PİMAŞ PVC sert plastik su boruları, sağlamlıklarından kaybetmeden en az 50 yıl toprak altında kalabilir. Kemi-ricilere, asit ve bazlara karşı dayanıklıdır. Taşınması ve döşenmesi kolay, pürüzsüz, kaygan iç yüzeyleri taşlaşmayan, çapı küçülmeyen PİMAŞ boruları şehir ve köylerimize sürekli bol su getirir.

büyükdere cad. no. 33 ŞİŞLİ - İST. tel 46 70 75

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR



ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

